

תּוֹשַׁע

SIVAN
TAMUZ

רֵאשִׁית

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Wilhelm Steinitz, pražský rodák a první mistr světa v šachu.
(K textům na stranách 6–9.)

LIMMUD ČR-SR 2015

Od středy 29. 4. do neděle 3. 5. se uskutečnil nedaleko Boskovic na Moravě už druhý ročník setkání židovských rodin a mládeže z České a Slovenské republiky – Limmud ČR-SR 2015. Pro děti i dospělé byl připraven bohatý a zajímavý program přednášek, workshopů, panelových i neformálních diskusí, výlety do okolí i sportovní hry a zápasy. V sobotu se zájemci mohli účastnit tří sabatových bohoslužeb a samozřejmě bylo po celou dobu trvání limmudu košer stravování pod dozorem pražského rabinátu. Setkání, kterého se účastnilo na 184 osob (z toho 84 dětí), dokázalo vytvořit dobrý prostor pro neformální kontakty mezi Židy z různých oblastí Čech, Moravy i Slovenska a výrazně tím přispělo k tomu, co je pro budoucnost asi nejdůležitější – k upevnění židovského společenství v ČR prostřednictvím společných zážitků a znalostí. *jd*

FOTBALOVÝ ANTISEMITISMUS

Na stále se opakující antisemitské projevy na fotbalových stadionech reagovala Federace ŽO v ČR následujícím dopisem, zaslaným předsedovi Fotbalové asociace České republiky M. Peltovi:

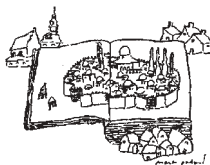
Vážený pane předsedo, jak jistě víte, v poslední době se na fotbalových stadionech stále častěji objevují vedle agresivního chování fanoušků i projevy antisemitismu. Je to dlouhodobý problém, nicméně nyní se frekvence a intenzita takového jednání neúměrně zvýšila, o čemž přinesla před časem svědectví i některá česká média.

Víme, že se jedná o fenomén, který je způsoben různými faktory. Také víme, že se nedotýká zdaleka jen České republiky. Přesto bychom uvítali, kdybychom společně mohli nalézt způsob, jak takovému politováníhodnému jednání bránit.

Netřeba připomínat, že členy našich židovských obcí jsou stále ještě lidé, kteří přežili holokaust a takovéto projevy je bytostně zraňují, a to mnohdy i proto, že jsou sami zanícenými sportovními a fotbalovými fanoušky. Jak je Vám známo, společně jsme před časem uspořádali vzpomínkovou akci, která připomněla, jaký význam měla pro vězně v koncentračním táboře Terezín povolena – a nacistickou propagandou zneužitá – fotbalová utkání.

Vážený pane předsedo, rádi bychom tuto problematiku s Vámi projednali osobně. Společně bychom mohli dojít

AKTUALITY

k řešení, jak takovýmito situacím předcházet a případně jak na ně reagovat.

Děkujeme za pochopení a budeme očekávat Vaše návrhy na možné termíny osobního setkání.

S pozdravem Petr Papoušek,
předseda FŽO v ČR

TEREZÍNSKÁ TRYZNA

Terezínská tryzna, pravidelná každoroční pietní a vzpomínková slavnost, se koná vždy třetí květnovou nedělí na Národním hřbitově v Terezíně k uctění památky obětí nacistické perzekuce během druhé světové války. V letošním roce se jí spolu s těmi, kteří perzekuci přežili, zúčastnila řada českých politiků, od prezidenta Miloše Zemana, který přednesl hlavní projev, a premiéra Bohuslava Sobotky přes ministry a zákonodárce po předsedu Ústavního soudu Pavla Rychetského. Federaci ŽO v ČR zastupovali předseda Petr Papoušek a tajemník T. Kraus, pražskou obec její předseda a ředitel Památníku Terezín Jan Munk. Křesťanskou modlitbu přednesl pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka, židovskou vrchní zemský rabín Efraim Sidon. *dd*

MLÁDEŽ V LETOVĚ

Ve dnech 7. 5.–10. 5. 2015 se konala brigáda České unie židovské mládeže na židovském hřbitově v Letově u Podbořan, který teplická ŽO v nedávné době získala do vlastnictví. Práci na pohřebišti, kde se zachovalo na 150 náhrobků, se zúčastnilo 10 členů ČUŽM, za ŽO Teplice Tomáš Pulc. Akce se uskutečnila za finančního přispění Nadačního fondu obětem holokaustu. Plochu židovského hřbitova se jednorázově kompletně vyčistit a zbavit náletových keřů nepodařilo, proto se zúčastnění dohodli, že se sejdou v Letově znovu a budou ve své snaze navrátit židovskému hřbitovu důstojnou podobu pokračovat. *zot*

ZÁHADA OBJASNĚNA

Obřadní síň židovského hřbitova v Brně-Židenicích byla vystavěna podle projektu architekta Josefa Nebehostenyho. K užívání byla předána v roce 1900.

Uliční průčelí nese v horní části hebrejský nápis, který je složen z parafrázy Žalmu 118,20 a zbytek je z Knihy Jób 30,23. V českém překladu zní: „Toto je brána do domu, kde se setká všechno živé.“ Hebrejšтина nemá číslice, ty jsou vyjádřeny číselnou hodnotou jednotlivých písmen. Číslo, které chceme sdělit, poznáme podle tečky umístěné nad hebrejským písmenem. Tyto tečky vidíme nad druhým řádkem, nápis je tedy současně i chronostichem. Že číselná hodnota vyjadřuje letopočet, určují tři malá, obtížně postřehnutelná písmenka.

Lidé léta spekulují, co letopočet, lišící se od roku zprovoznění obřadní haly, má vyjádřit. Tušilo se, že zřejmě tečky odpadly nad písmenky lamed, kaf, lamed – po doplnění by byl vyjádřen rok 1900. Nikdo ale tečky nedoplnil, poněvadž nechtěl zničit možný odkaz předků.

Záhadu objasnil Daniel Polakovič z Židovského muzea v Praze, který v archivu dohledal dobovou fotografii budovy, na níž jsou tečky umístěny nad všechna hebrejská písmena celého druhého řádku a vyjadřují letopočet otevření haly 1900.

Brněnská obec objednala restaurátora Pavla Kučeru a v Technických sítích města Brna vysokozdviznou plošinu. V pátek 24. dubna 2015, po dlouhých desetiletích, navrátila chronostichu správný význam. *br*

OBSAH

- K protestu proti Dnům Jeruzaléma v Plzni **3, 7**
- Sidry na tento měsíc **4–5**
- Rozhovor se spisovatelem Paolem Maurensigem **6–7**
- Lüneburská varianta /ukázka/ **8–9**
- Jindřich Brok: Fotografie **10–11**
- Židovský trojúhelník v Budapešti **12–13**
- Zmařené naděje – o výstavě v Galerii R. Guttmana **14–15**
- Příbramským Židům **16**
- O autorovi Lüneburské varianty **17**
- Sarajevo a jeho Židé **18–19**
- Ohlédnutí za Dny Jeruzaléma **20**
- Izrael: S křehkou vládou **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Kultura, zprávy, inzerce **24–27**
- Zprávy ze světa **28**

Na konci dubna se v Praze konaly akce, jimiž se připomnělo, že před 25 lety byly obnoveny diplomatické vztahy mezi Českou republikou a Státem Izrael. Při té příležitosti se také konala v Knihovně Václava Havla panelová beseda, na níž mj. zaznělo, že v ČR se neobjevily snahy iniciovat akademický a kulturní bojkot Izraele, a tím že se naše země v dobrém smyslu liší od řady zemí Evropské unie.

Závěrečnou řeč setkání, jehož se účastnil i bývalý ministr zahraničí Moše Arens a politolog Šlomo Avineri, pronesl Karel Schwarzenberg. Kromě jiného v ní varoval před budoucím vývojem v Evropě: Zatímco v minulých dobách čelila evropská demokracie buď extremismu pravicovému, nebo levicovému, nastává doba, kdy se tyto proudy spojí. (Jak je známo, oběma je vlastní společná antipatie k Izraeli a s ní spjatý tzv. nový antisemitismus, založený na zpochybňování legitimního práva Židů na vlastní stát a jeho obranu.) A pak, uzavřel K. Schwarzenberg, „se máme na co těšit“.

PROTEST PROTI FESTIVALU V PLZNI

Další vývoj jako by mu dával za pravdu. V květnu vystoupila v rámci konference Evropský mír a prosperita po Evropské unii v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR předsedkyně francouzské Národní fronty Marie Le Penová, předtím, na konci dubna, byl primátorovi Plzně odeslán dopis vyžádávající plzeňského primátora a ředitele festivalu Plzeň 2015 k „upuštění od pořádání festivalu Dny Jeruzaléma v rámci akce Plzeň 2015“.

Dopis podepsalo jen pětadvacet lidí a signatáři nepatří k významným osobnostem současného politického a kulturního života. Ale je mezi nimi i zastupitel hlavního města za Stranu zelených Matěj Stropnický (a zastupitelka z Prahy 5 z téže strany).

Dodejme ještě, že Dny Jeruzaléma v Praze se konají od roku 2012 a jsou otevřenou, zajímavou a zcela nepolitickou akcí, která představuje práci výrazných umělců současného Jeruzaléma. V rozporu s tím, co stojí v dopise, nemají spojitost se Dnem Jeruzaléma

(jenž se slaví v květnu) a nejsou politickou proklamací sjednoceného města – jediným měřítkem účasti je umělecká kvalita, nikoli politická agitace.

Přetiskujeme část otevřeného dopisu (jeho plné znění lze nalézt na webu) s podpisy a reakcí FŽO na něj. Je dobré povšimnout si, jakých obrátů pisatelé žádosti používají – zřejmě podle návodu hnutí Boycott, Divest-

MÁME SE NA CO TĚŠIT

O protestu proti Dnům Jeruzaléma

ment and Sanctions (BDS), jež vzniklo během druhé intifády roku 2000 a propaguje ekonomickou izolaci Státu Izrael formou bojkotu, stažením investic a zavedením sankcí. O čtyři roky později toto hnutí posílila Palestinská kampaň pro akademický a kulturní bojkot Izraele (PACBI). Cílem aktivistů BDS není kritika konkrétní izraelské politiky, ale delegitimizace Státu Izrael. Většina zastánců hnutí nesouhlasí se vznikem dvou států na území Izraele a volá po návratu palestinských uprchlíků z roku 1948 a jejich potomků, čímž by se Židé stali ve vlastní zemi menšinou. Hnutí sice nedosáhlo svého cíle, nenastolilo hospodářský bojkot Izraele, ale má negativní vliv na vnímání Státu Izrael a odvádí pozornost od skutečných příčin blízkovýchodního konfliktu. Jeho stoupenci (především propalestinští levicoví aktivisté) se angažují hlavně v univerzitních kampusech v USA a západní Evropě, a jak je vidět, nevynechají žádnou příležitost, aby se zviditelnili i v jiných zemích.

A na závěr ještě dobrou zprávu: v Plzni a v Praze se Dny Jeruzaléma konat budou, jejich program a ohlednutí za minulými ročníky festivalu naleznete na straně 20. (am)

OTEVŘENÝ DOPIS

Praha, 23. dubna 2015

Vážený pane primátore, vážený pane řediteli,

rádi bychom Vás tímto požádali, abyste upustili od pořádání festivalu

Dny Jeruzaléma v rámci akce Plzeň 2015 – Evropské hlavní město kultury.

Festival Dny Jeruzaléma a s nimi spojený svátek Den Jeruzaléma totiž oslavují a veřejnosti prezentují město Jeruzalém jako sjednocené město, město izraelské a hlavní město státu Izrael. Tak tomu ale není.

(...) Dny Jeruzaléma jsou součástí politické strategie Státu Izrael zajistit legitimizaci nezákonné anexy Jeruzaléma, čemuž napovídá i fakt, že se na jeho pořádání budou spolupodílet úřady Státu Izrael. V rámci festivalu Dny Jeruzaléma je tedy česká veřejnost mylně informována a účelově zapojována do velmi kontroverzní politické hry, pro

kteřou by Vaše akce Plzeň 2015 nebyla ničím jiným než jen dalším hracím polem.

Pořadatelé akce Plzeň 2015 – Evropské hlavní město kultury mají odpovědnost vůči české veřejnosti. Ta má právo být správně informována a nebyt jednostranně manipulována. Jiné země Evropy si tuto odpovědnost vůči veřejnosti uvědomují. (...)

Z titulu Evropské hlavní město kultury plyne také odpovědnost vůči Evropské unii, která pořadatelství uděluje. V tomto případě jde o odpovědnost vůči evropskému pojetí situace v Izraeli a Palestině, o snahy EU tuto situaci dlouhodobě řešit a o to, že město Jeruzalém v žádném případě nepovažuje za izraelské, jak se ho snaží prezentovat festival Dny Jeruzaléma. (...) Děkujeme za kladné vyřízení naší žádosti.

P. Uhl, novinář; J. Kavan, bývalý ministr zahraničí; Z. Uhde, socioložka; V. Laštůvka, bývalý předseda zahraničního výboru PS; R. Sikora, divadelní kritik a dramatik; Š. Shanaáh, lektor dějin Blízkého východu; T. Tožička, teolog; M. Stropnický, novinář, zastupitel hlavního města Prahy (SZ); Y. Abu Ghosh, antropolog; T. Konrádová, zastupitelka (SZ); I. Bartoš, filosof, politik (Pirátská strana); F. Outrata, teolog, redaktor a publicista; M. Daniel, novinář; D. Veselý, překladatel a publicista; M. Kohout, performer a vysokoškolský profesor; V. Klepárník, politolog; V. Černý, (pokračování na str. 7)

ŠLACH (4M 13–15)**O důvěře a sebedůvěře**

Bylo to možná největší kolektivní selhání vůdců v Tóře. Deset zvěďů, které vyslal Mojžíš, aby prozkoumali zemi, se vrátilo se zprávou podanou tak, že zcela demoralizovali národ: „Vyprávěli mu a řekli: ‚Přišli jsme do země, kam jste nás vyslali, a vskutku také přetéká mlékem a medem a toto jsou její plody. Jenomže lid, který tu zemi obývá, je mocný, města mají mohutná opevnění a viděli jsme tam také zplazence toho obra. Na jihu země sídlí Amalek, Chetitě, Jevusové a Emorejci sídlí na horách a Kenaánci u moře a při Jardenu.‘ Kalev, aby zmlkli, se obrátil k Mošemu a řekl: ‚Přesto vystoupíme a dobudeme ji, protože na ni máme právo!‘ Ale ti muži, kteří vystoupili s ním, řekli: ‚S tím lidem se nemůžeme měřit, protože je silnější než my!‘ A řkouce: ‚Ta země, kterou jsme prošli, abychom ji prohlédli, je země stravující své obyvatele a lid, který ji obývá, jsou vynikající muži,‘ vyřkli pomluvu země, kterou prohlédli. ‚Viděli jsme tam stvůry, obroví synové jsou přece z těch stvůr, a připadali jsme si jako luční kobylky a tak jsme připadali i jim!‘“ (4M 13,27–33)

Mluvili nesmysly a měli to vědět. Dokázali odejít z Egypta, nejmocnější říše starověkého světa, a po řadě morových ran dostali tuhle silnou zemi na kolena. Překročili zdánlivě nepřekonatelnou překážku Rákosové moře, bojovali s neúprosnými válečníky Amaleky a porazili je. A všichni společně zpívali Píseň u moře, v níž mimo zaznívají tato slova: „Ten lid však, který jsi vykoupil a s láskou vedl, jsi vedl s mocí k sídlu své svatosti. Slyšely to národy a zachvěly se, strach se chopil obyvatel země Pelištů. Tehdy se zděsili edomští vůdci, moavští berani se začali třást, pýcha kenaánských obyvatel se vničeč obrátila.“ (2M 15,13–15)

Měli vědět, že lidé v té zemi se bojí jich, nikoli naopak. A tak to také bylo: když Jehošua poslal o čtyřicet let později jiné zvědy, nevěstka Rachab jim řekla: „Vím, že Hospodin dal zemi vám. Na nás padla hrůza před vámi a všichni obyvatelé země propadli před vámi panice. Slyšeli jsme, jak Hospodin vysušil před vámi vody Rákosového moře, když jste vycházeli z Egypta, a jak jste naložili s oběma emorejskými králi na druhé straně Jordánu, se Sichonem a Ogem, které jste vyhubili jako klaté.“ (Jehošua 2,9–10)

Vůdcovské schopnosti projeвили mezi zvědy jen Jehošua a Kalev. Řekli lidem, že zemi mohou dobýt, protože s nimi je

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Mirjam*, koláž.

Hospodin. Lidé je sice tehdy neposlechli, ale tito dva vůdci byli posleze odměněni tím, že jako jediní ze své generace směli vstoupit do Zaslíbené země.

Jedním z nezákladnějších úkolů každého vůdce, ať je to prezident nebo rodič, je dodat lidem důvěru: důvěru v sebe samé, ve skupinu, jíž jsou součástí, a v jejich poslání. Vůdce musí důvěřovat lidem, které vede, a vzbudit v nich víru, že svůj úkol zvládnou. Důvěra, confidence, znamená v latině „společně věřit“.

Ti, kdo říkají: „Nedokážeme to,“ mají pravděpodobně stejnou pravdu jako ti, kdo tvrdí: „Dokážeme.“ Jestliže si nevěříte, prohrajete. Jestliže si věříte – na základě přípravy a předešlých výkonů –, je dost pravděpodobné, že zvítězíte.

Nedostatek sebedůvěry je jedním z důvodů, proč převládající moderní negativní definice židovské identity (Židé jsou nenáviděným národem, Izrael je izolovaný stát) vedou k nepochopení a proč jeden ze dvou Židů, kteří byli v tomto pojetí vychováni, si raději zvolí nežidovského partnera (nežidovskou partnerku).

Historik ekonomie z Harvardovy univerzity David Landes se ve své knize *Bohatství a bída národů* zabývá otázkou, proč některé země hospodářsky prosperují, zatímco jiné upadají. Po 500 stranách

důkladné analýzy dospěl k následujícímu závěru: „V tomto světě vítězí optimisté. Nikoli proto, že by měli vždycky pravdu, ale protože jsou pozitivní. I když se mýlí, jsou pozitivní a tímhle způsobem se dokážou zlepšovat, vyvíjet a dosáhnout úspěchu. Vylácí se vzdělaný a zvidavý optimismus; pesimisté nabízejí jen nudnou útěchu v tom, že mají vždy pravdu.“

Mám raději slovo naděje než optimismus. Optimismus je víra, že věci selepší; naděje je víra, že věci společnělepšíme. Žádný Žid, který zná židovskou historii, nemůže být optimista, ale žádný Žid se nikdy nevzdává naděje. I ti nejpesimističtější proroci od Amose po Jeremjáše v sobě měli naději. Svým poraženectvím zvědové zklamali – jak jako vůdci, tak jako Židé.

CHUKAT (4M 19,1–22,1)**Mojžíšova přítelkyně Mirjam**

Tahle epizoda patří k nejzáhadnějším v Tóře. Když Židé dorazili do Kadeše, zjistili, že nemají vodu. Stěžovali si Mojžíšovi a Aronovi. Oba vůdci se odebrali do stanu setkání a tam jim Hospodin sdělil, aby vzali hůl, mluvili ke skále a voda že vytryskne.

Jak se pak zachoval Mojžíš, je zvláštní. Vzal hůl a spolu s Aronem svolal lid. Pak řekl: „Poslouchejte, vy rebelové! Copak vám nemůžeme vyvést vodu z téhle skály?“ Mojžíš pak vedl ruku a dvakrát udeřil skálu svou holí. (4M 20,10–11)

Kvůli tomuhle ztratili Mojžíš s Aronem možnost vést lid přes Jordán do Zaslíbené země. „Za to, že jste mi nevěřili a neposvětili jste mne před očima synů Jisraele, nepřivedete toto shromáždění do země, kterou jsem jim dal!“

Komenátoři se nemohou shodnout na tom, co konkrétně bylo na Mojžíšově chování nesprávné: Jeho zlost? To, že do skály udeřil, místo aby k ní mluvil? To, že naznačil, že vodu ze skály vyvedl on a Aron a nikoli Hospodin? Já si myslím, že Mojžíš ani nezhrěšil, ani nebyl potrestán. Choval se prostě stejně jako téměř o čtyřicet let dříve, když mu Hospodin řekl, aby udeřil do skály („Hleď, stojím tam u té skály před tebou na Chorevu, a když do skály udeříš, vytryskne z ní voda a lid bude pít!“; 2M 17,6). Jednal celou dobu tak, že byl dobrým vůdcem pro lidi, kteří prošli egyptským otroctvím, ale nebyl správným vůdcem pro jejich děti, které se narodily na svobodě a měly dobýt Zaslíbenou zemi.

Rád bych položil trochu jinou otázku. Proč? Proč Mojžíš neprošel právě tou-

hle zkouškou? Koneckonců se už dvakrát ocitl v podobné situaci: Když Židé přešli Rákosové moře, putovali tři dny bez vody. Pak vodu našli, ale byla hořká, a tak si stěžovali. Hospodin ukázal Mojžíšovi, jak vodu učinit sladkou. (2M 15,22–26) Když dorazili do Refidim, nastal stejný problém – byli bez vody a hořkovali. Mojžíš si už zoufal a pravil Bohu: „Co mám pro tento lid udělat, jen málo a ukamenuji mne!“ Hospodin trpělivě Mojžíšovi řekl, co má udělat, a ze skály opět vytryskla voda. (2M 17,1–7) Proč to bylo tentokrát jinak?

Odpověď nalezneme v textu, ale je tak nenápadná, že ji lze snadno přehlédnout. Zní takto: „A když synové Jisraele, celá ta obec, přišli prvního měsíce do pouště Cin a lid se usadil v Kadeši, zemřela tam Mirjam a byla tam pohřbena.“ (4M 20,1)

Vzápětí poté čteme: „Obec pak neměla vodu a sebrali se na Mošeho a na Aharona.“ Slavná talmudská pasáž (Taanit 9a) vysvětluje, že právě díky Mirjam měli při svém putování pouští Izraelité studnu s vodou. Když Mirjam zemřela, zmizela i voda. Tato nadpřirozená interpretace vychází přímo z textu: Mirjam zemřela. Nebyla voda. Z toho lze odvodit, že do této chvíle voda byla, neboť Mirjam žila. Byl to zázrak, který konala ona.

Tuto část však můžeme číst i přirozeně jen s pomocí trochy psychologie. Vztah mezi Mirjaminou smrtí a událostmi, která následovaly, se netýkají ani tak zázračné studny jako Mojžíšovy reakce na stíznosti. Bylo to poprvé, kdy stál tvář v tvář davu a neměl nablízku Mirjam. Připomeňme, co pro něj znamenala. Byla to jeho starší sestra. Sledovala ho od chvíle, kdy ho matka vložila do košíku a položila na hladinu Nilu. Byla natolik kurážná, že promluvila s faraonovou dcerou a zařídila, aby Mojžíše kojila jeho vlastní matka (2M 2,7–8). Bez Mirjam by Mojžíš vyrůstal a nevěděl by, kdo je a k jakému národu patří. Byla jeho oporou, jeho „vrbou“, zdrojem jeho citové rovnováhy. I ti, kdo velí, potřebují oporu. Tóra nám říká, že takovou oporu měl Mojžíš v samotném Hospodinu. Ale i on potřeboval lidského přítele, a pročteme-li dřívější scény, v nichž Mirjam vystupovala, můžeme usoudit, že takovým přítelem mu byla právě ona. A bez ní další krizi nezvládl.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila Alice Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – červen 2015

Staronová synagoga

5. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
6. 6.	sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1–12–12,16 hf: Za 2,14–4,7 mincha – perek 2	20.40 hodin 22.15 hodin
12. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
13. 6.	sobota	ŠELACH LECHA 4M 13,1–15,41 hf: Joz 2,1–24 mincha – perek 3	20.45 hodin 22.21 hodin
17. 6.	středa	1. den Roš chodeš tamuz	
18. 6.	čtvrtek	2. den Roš chodeš tamuz	
19. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
20. 6.	sobota	KORACH 4M 16–18,32 hf: 1S 11,14–12,22 mincha – perek 4	20.50 hodin 22.25 hodin
26. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
27. 6.	sobota	CHUTAT 4M 19,1–22,1 hf: Sd 11,1–33 mincha perek – 5	20.50 hodin 22.25 hodin
3. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
4. 7.	sobota	BALAK 4M 22,2–25,9 hf: Mi 5,6–6,8 mincha perek – 6	20.50 hodin 22.23 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 5. 6. a 19. 6. vždy v 19.20 hodin.
Výjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

(Synagoga Kolín, Na Hradbách 126)

Šachrit 6. 6. od 10 hodin v Kolíně.

Ranní šabatová bohoslužba se skupinou rabína Goldsteina v Kolíně.

(Maiselova 4, Praha 1)

Dětský kabalat šabat 12. 6. 2015 od 18 hodin.

Kabalat šabat s dětským programem včetně zkrácené bohoslužby.

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

DĚJINY NA ŠACHOVÉM POLI

Rozhovor s italským spisovatelem Paolem Maurensigem

Paolo Maurensig, foto archiv.

Italský spisovatel PAOLO MAURENSIG (nar. 1943 v Gorizii) se po studiích na gymnáziu věnoval řadě povolání (mj. byl fotografem a restaurátorem hudebních nástrojů), současně začal psát prózy. Slávu mu přinesl román *La variante di Lüneburg* (1993), který se stal objevem roku, dočkal se řady překladů i divadelní adaptace. Maurensig poté napsal řadu románů, několik z nich má téma šachu (a vážné hudby) a vyznačují se jemnou psychologií a příběhem se strhujícím napětím. Z autorovy tvorby zmiňme například *Inverzní kánon*, jenž byl i zfilmován, nebo *Šachový archanděl – tajný život Paula Morphyho*. V českém překladu nyní v nakladatelství Sefer vychází jeho *Lüneburská varianta* a při této příležitosti poskytl autor redakci (písemný) rozhovor.

Narodil jste se v Gorizii, městě s bohatými dějinami, kde spolu žili (a střetávali se) lidé různých národností. Patřilo postupně pod Rakousko-Uhersko, Itálii, Slovinsko a dodnes je rozdělené. Jak vy na Gorizii vzpomínáte?

Pamatuji si, že ještě mnoho let poté, co skončila válka, zůstala gorizijská periferie rozdělená plotem, který hlídaly ozbrojené strážce. Když jsme jako kluci hráli fotbal, museli jsme si dávat pozor, abychom nekopli míč na druhou stranu. Vojáci nebyli vždycky tak slušní, aby nám ho vrátili.

Jak tam vedle sebe žili lidé různých národností? A patřili k nim i Židé? Doznávaly tam v lidských osudech nějak dějiny?

V Gorizii byla spousta Židů. Pár jich docházelo i k nám domů – chodil k nám pán, který učil hrát na piano mou sestru, pak paní, která učila zpívat mou matku, oba byli Židé. Já je ale nepoznal, protože jsem v té době nebyl ještě na světě. Když byly vyhlášeny rasové zákony, mnozí Židé z města odešli a už se nikdy nevrátili.

A jak v tomto smyslu vnímáte Udine, své současné bydliště?

Udine leží asi třicet kilometrů od Gorizie. Jsou to ale dvě velmi odlišná města, jak povahou obyvatel, tak architekturou. Gorizia byla považovaná za rakouskou Nice a císař František Josef tam jezdil na zimní pobyty. Ještě dnes zde řada lidí slaví císařovy narozeniny.

Gorizia a koneckonců i Udine jsou pár kroků od Terstu, který byl a stále je městem literátů. Cítíte nějakou místní nebo literární spřízněnost s jeho autory (např. Italo Svevo, Umberto Saba, Giorgio Pressburger, Claudio Magris)?

S terstskými spisovateli nemám moc společného. Osobně znám Magrise a Pressburgera, ale moc se nevidáme.

Po studiích jste pracoval v mnoha povoláních. Chtěl jste být vždycky spisovatelem?

Jean Paul Kayser: *Hráči šachů*, 1925.

K literatuře jsem měl silný vztah už v dětství. Byl jsem vášnivý čtenář a v mládí jsem prožíval nejrůznější autory: nejdřív americkou literaturu (Hemingwaye, Faulknera, Steinbecka) a potom německou a středoevrop-

skou (Grasse, Bölla, Lernet-Holeniu, Perutze, Josepha Rotha).

Jak vznikl nápad na vaši knihu *Lüneburská varianta*?

Varianta představuje v mém způsobu psaní změnu. Předtím jsem v literárních pokusech zkoumal především styl, ale ve *Variantě* jsem se rozhodl vyprávět hlavně příběh, který se odehrává ve fascinujícím světě šachu. Zdrojů inspirace bylo více. Někdo zmiňuje Stefana Zweiga a jeho *Šachovou novelu*, já bych spíš uvedl *Souboj Josepha Conrada*.

V knize mj. narazíte na téma šachy a nacisté. Jakým způsobem nacisté šachové turnaje „arizovali“?

Marcel Duchamp: *Šachisté*, 1911.

Židé v šachu vynikali a nacistická ideologie se všemi způsoby snažila tento fakt vyvrátit. Snažili se k tomu zlákat i ruského velmistra Alexandra Aljechina, který pro list *Pariser Zeitung* napsal sérii článků, kterými chtěl dokázat nadřazenost árijské (útočné) hry nad hrou židovskou, jež se dle něho měla zakládat na obraně. Ale zdá se, že tomu sám moc nevěřil a že ho k sepsání těch článků donutili, dokonce pak tvrdil, že protizidovské výpady mu tam dopsal redaktor.

A jaký byl osud židovských šachových velmistrů během války – v knize přímo zmiňujete Akibu Rubinsteina...

Mnozí židovští šachisté museli opustit Evropu. Ti, kteří zůstali, sdíleli osud všech ostatních – byli pronásledováni, deportováni či uzavřeni v ghettech. Polský šampion Dawid Przepiórka byl

odsouzen k smrti jen proto, že přišel na šachový turnaj do podniku, který byl „Judenverboten“.

Čerpal jste také z nějakých šachových archivů, poznámek či deníků šachových mistrů?

V mládí byly šachy mou velkou vášní a vzhledem k tomu, že jsem byl také horlivý čtenář, „zhltnul“ jsem o životě velkých hráčů všechno, co se mi podařilo sehnat. Tehdy těch knih ale v porovnání s dneškem bylo málo. A dnes je tu i internet.

Vezmete-li předválečné Československo, a ještě předtím české země v rámci Rakouska-Uherska, jaké bylo jejich místo na šachové mapě? Ve Variantě zmiňujete Wilhelma Steinitze.

Mezi československými (původně rakousko-uherskými) hráči mě nejvíc zaujal Richard Réti. I on byl z židovské rodiny a jeho teorie šachy posunuly o hodně dál. Tyto teorie již předpověděly velký Steinitz.

Zabýval jste se také moderními šachisty a tím, jak byly turnaje vnímány v době studené války, třeba Spasskij proti Fischerovi?

Přirozeně. V té době byl souboj Fischer – Spasskij neuvěřitelně vzrušující.

Tématem vaší poslední knihy Šachový archanděl – tajný život Paula

Moše Rynecki: *Hráči šachu*, 30. léta.

Morphyho jsou opět šachisté a šachy. V čem podstatném se tento román odlišuje od Lüneburšské varianty?

Je to úplně jiná kniha. Vypráví o Morphyho pobytu v Evropě a vyjednávání s anglickým mistrem Howardem Stauntonem. Je to zbeletrizovaná autobiografie.

Z Lüneburšské varianty je zřejmé, jak dobře znáte a cítíte to, co vytváří (nebo vytvářelo) střední Evropu a její atmosféru. Máte k tomuto poněkud imaginárnímu světu osobní vztah?

V mládí jsem hodně cestoval po Evropě a čerpal inspiraci ze středoevropských míst a jejich atmosféry. Dnes jezdím trochu méně, ale všechno si ještě dobře pamatuji a ze své paměti čerpám.

Existuje nějaká česká kniha, která vás zaujala? A byl jste někdy v Čechách?

Moc jich neznám. Přirozeně jsem četl Kafku, Kunderu, veškerého Perutze... a nedávno jsem začal *Dopisy Olze* Václava Havla.

Ale v Praze jsem byl mnohokrát. Se ženou jsme si tenkrát pronajímali malý byt v Nerudově ulici na Malé Straně. Musím říct, že pár stran *Varianty* jsem napsal právě tam. A ještě něco z této knihy je spojeno s Čechami. Na jméno pro jednu z hlavních postav (Tabori) jsem připadl, když jsme na jednom z výletů mimo Prahu navštívili překrásné město Tábor.

(Připravili am, jd, přeložil Šimon Daníček. O autorovi a knize *Lüneburšská varianta* viz též strany 8–9 a 17.)

O PROTESTU PROTI DNŮM JERUZALÉMA

(dokončení ze str. 3)

politický analytik a publicista. Za svolaatele: V. Srnka, student; D. Kocman, sociolog; P. Singer, student; N. Kotaishová, studentka; Zd. Jehlička, iniciativa *Ne naším jménem!* – *Za spravedlivý mír na Blízkém východě*; P. Štátná, *International Solidarity Movement ČR*; J. Ridvanová, *Přátelé Palestiny*; Sh. Bessisso, *Palestinský klub v ČR*.

REAKCE FŽO

Vážený pane primátore, 29. 4. 2015 se znepokojením jsme zaznamenali „Otevřený dopis pořadatelům Plzeň 2015“. Dovolte, abychom k tomuto vyjádřili naše stanovisko.

Nevidíme žádný reálný důvod k tomu zpochybňovat, či dokonce odmítat tuto akci, neboť status Jeruzaléma coby sjednoceného hlavního města Izraele není jejím ústředním bodem. Dny Jeruzaléma v Plzni nepředstavují akci politickou, jak dopis sugeruje, ale akci kulturní. Festival chce představit město jako otevřený prostor pro mírové soužití různých náboženství, pro vzájemné poznávání a tolerantní soužití, v němž je místo pro spolupráci Židů i Arabů, stoupence judaismu, křesťanství i islámu. Jeruzalém není v mezinárodním prostředí bojkotován, jak je to zřejmé z účasti a přijetí jeruzalémských kulturních, sportovních, vědeckých a dalších aktérů ve světě.

Postoj signatářů dopisu ke Dnům Jeruzaléma, bez ohledu na daný program, svědčí o nepřiměřené politizaci, kontroverzní snaze bojkotovat Izrael a jeho instituce jako součást zahraničního hnutí Boycott, Divestment and Sanctions, byť to otevřeně není přiznáno. Tato snaha není podporována ani Evropskou unií, Spojenými národy, ani žádnými mezinárodními institucemi. Není důvod zavlékat akci Plzeň – Evropské hlavní město kultury do takovéhoto snah. Odtrhávat Jeruzalém od izraelské skutečnosti, jak se o to snaží signatáři, upírat mu postavení, které návštěvami tohoto Svatého města stvrzují miliony turistů i významné světové osobnosti, znamená prosazovat politickou agendu hnutí, které setrvale zastává vyhraněně protiizraelský postoj a nevynechá při tom jedinou zámlinku. Oceníme proto, pokud snaha autorů dopisu zůstane nevyslyšena.

Petr Papoušek, předseda FŽO v ČR

Paolo Maurensig

LÜNEBURSKÁ VARIANTA

/Ukázka z nové knihy nakladatelství Sefer/

Můj debut na sebe nenechal dlouho čekat a došlo k němu naprosto nečekaně. Bylo to roku 1929 na palubě parníku *Bremen*, kterým jsme cestovali z Evropy do New Yorku. Během prvních dní plavby mi otec oznámil, že má pro mě připravené překvapení. Jednoho večera mě pak zavedl do přijímacího salónu, kde jsem uviděl množství do kruhu rozestavených stolků a na nich šachovnice připravené ke hře. José Raúl Capablanca měl sehrát simultánku na pětadvaceti šachovnicích a na seznamu účastníků, mezi nimiž figurovalo mnoho známých mistrů, bylo i moje jméno.

Vzrušení, které jsem pocítil při pomyslení, že nastoupím proti velkému Capablankovi, hráči, který se stal skutečnou šachovou legendou, mě odškodnilo za všechny přinesené oběti. Remizoval jsem ve dvacátém devátém tahu na základě pravidla o trojném opakování stejné pozice. Byli jsme tři, komu se podařilo uhrát remízu – dva již etablovaní mistři a já. Všichni ostatní partii prohráli po pár tazích. Byl jsem ještě kluk a Capablanca mi osobně stiskl ruku a předpověděl skvělou budoucnost.

Všichni šachoví příznivci v té době úzkostlivě sledovali nekonečná jednání ohledně odvetného zápasu o světový titul. Poté, co Capablanca na více než dvacet let ovládl šachovou scénu, byl proti všem předpovědím konečně poražen vycházející hvězdou Alexandrem Aljechinem. Od té doby všemi možnými způsoby usiloval o odvetu. Uplynuly dva roky, ale stále nebylo nic domluveno. Rus zjevně neměl velkou chuť se s ním utkat a vymýšlel tisíce výmluv, aby střetnutí oddálil. Určitě měl ještě v živé paměti vyčerpávající utkání, které se proti Kubanci protáhlo na dlouhých sedmdesát čtyři dny.

Navzdory této porážce bývalý šampión neztratil nic ze své velikosti a dál se účastnil mezinárodních turnajů a sbíral

jedno vítězství za druhým. O hru v šachy se díky němu zajímalo stále více lidí. V těch dobách si všichni usmyslili, že se naučí hrát šachy. Jako by si lidé chtěli odpočinout od hrozby znepokojivé budoucnosti. Šachy prožívaly zlatou éru, jež byla srovnatelná pouze s obdobím o čtyřicet let později, nesoucím se

ve znamení živelné osobnosti Bobbyho Fischera. Nebylo města, které by alespoň jednou za rok neuspořádalo nějaký turnaj, a vysoké výhry vypsané díky darům mecenášů (mezi nimi i mého otce) přitahovaly zvučná jména. Šachu věnoval velký prostor i vydavatelský průmysl, znovu se tiskli klasikové a vycházelo bezpočet příruček, se-

braných partií a turnajových brožur. Neexistoval deník, který by neměl vlastní rubriku, kde se kromě důležitých partií zveřejňovaly také nekonečné spory mezi hráči opozičních skupin či mezi zapálenými čtenáři, kteří k tomu či onomu chtěli říct své. Hodně se tehdy mluvilo o tom, zda je ke hře v šachy nutná lživost či inteligence, nebo, stejně jako u jiných forem umění, inspirace. Sám nový světový šampión Aljechin jako by rozdělil šachový vesmír na dvě zcela odlišné skupiny. První vyznávala skutečné umění, druhá pouze sportovního ducha usilujícího jen o vítězství za každou cenu, ke škodě hry samé.

To byl tedy svět, do něhož jsem se chystal vstoupit s tichým příslibem, že zanedlouho se budu utkávat s velkými šampióny, a nakonec třeba i pomýšlet na světový titul.

Po tak oslnivém začátku jsem očekával, že po návratu z Ameriky začnu hrát kvalifikační turnaje, ale skutečnost byla trochu jiná. Mého otce, nebo lépe řečeno bezmeznou marnivost mého otce, přesvědčil jistý divadelní impresárió, který pořádal malá představení a zábavné hry v letoviscích, abych nastoupil k několika simultánkám na nanejvýš pě-

tadvaceti šachovnicích. Bylo mi jedenáct a nevypadal jsem vůbec bojovně ani inteligentně. Kdo čekal, že bude hrát s vousatým starcem vrašticím čelo, užasl, když proti sobě viděl hošíka, který ještě nosil krátké kalhoty. Můj zjev velmi často vyvolával pochybovačné výbuchy smíchu, a dokonce i posměch. Moji soupeři byli téměř vždy dospělí muži, občas vážení občané či šlechtici, ale všichni měli velmi omezené šachové obzory, takže jsem je bez problémů porážel. Přiznávám, že to bylo zábavné. Těšilo mě vidět, jak zápasí, potácejí se, ztrácejí trpělivost, rozčilují se... Obecně platilo, že byt' čelili nezvratné porážce, zdráhali se tomu uvěřit. Nakonec ale museli ustoupit a uznat, že jsem prokazatelně lepší. Někteří přesto svou porážku zlehčovali tvrzením, že prohráli schválně, aby mě nezarmoutili. Ale byli i jiní, kteří mě obviňovali, že podvádím (jestli je vůbec v šachu možné podvádět). Naznačovali, že mi tahy dohodnutou mimikou radil nějaký mistr přítomný v sále. Další říkali, že své protivníky hypnotizují, že jim čtu myšlenky, že jsem posedlý ďáblem, a vyskytl se dokonce kdosi, kdo tvrdil – a ta zvěst se roznesla rychlostí blesku – že mi není jedenáct, nýbrž třicet a že jsem trpaslík převlečený za dítě. Jednali se mnou zkrátka jako s pouťovou atrakcí a na základě toho mnou pohrdali. Až jednoho dne jistý deník nadepsal svůj článek: *Židáckova exhibice*. Začalo se tak o mně mluvit jako o Židovi, což je slovo, které přitahuje všechny možné pomluvy jako magnet.

Právě v tomto počátečním období, během jedné své exhibice, jsem ho poprvé potkal. Věřím, že každý z nás má v nějaké části světa svého protivníka, své negativní alter ego. Jakéhosi zástupce zla, jenž se staví proti svatým jménům Stromu života a jehož jméno je Klipa. Moudří doporučují nevyslovovat jeho jméno, je jako had vždy připravený pozvednout hlavu, nepřítel, jehož nikdy nechceme potkat, ale přesto na něj nakonec narazíme, neboť je součástí samotné naší bytosti. V mém případě se zdálo, že veškeré úsilí, včetně toho vynaloženého minulými generacemi, nemá a po staletí nemělo jiný cíl než zprostředkovat tohle osudové setkání.

Na svého předurčeného protivníka jsem narazil v Baden Badenu během simultánní partie uspořádané v hotelu Friedrichsbad. Nerad bych, aby znělo jako samozřejmost, když řeknu, že měl lid-

ské rysy. Mezi množstvím soupeřů na opačné straně šachovnice byl i chlapec, který dorazil jako poslední a vypadal o dva tři roky starší než já. Měl titul barona a také jeho doprovázel pyšný otec. Na jeho čele jsem si ihned všiml mně dobře známého znamení oddaného šachisty, který nemá šanci se své vášni vymanit. A také jsem viděl, že mi závidí a zároveň mnou pohrdá. On jediný mi způsobil vážné potíže. Pravdou je, že toho večera mi připadalo, jako bych hrál jen jednu vyčerpávající partii. I když jsem se neustále pohyboval mezi několika do kruhu rozloženými šachovnicemi a tu či tam táhl, v myslí jsem se zabýval jen situací na té jeho.

Byl poslední, kdo zůstal ve hře, a partie našťáště pro mne skončila remízou. Jeho otec se dmul pýchou jako páv, jako by všem říkal: vidíte? Stačila by další příležitost a můj syn by tomu usmrkanci dal pořádnou lekci! A jeho syn se tvářil stejně. Podle toho, jak se choval, se mnohým mohlo zdát, že zvítězil on, a každopádně byl oslavencem večera. Jeden halasný příznivec ho obecenstvu představitel jako opravdovou šachovou naději a mluvil o něm jako o budoucím uchazeči o světový titul.

A právě v závěru tohoto večera mi přísahal pomstu. Počkal si schovaný v chodbě za závěsem, až půjdu kolem do svého pokoje, přitiskl mě ke zdi a vrazil mi pěst do obličeje. „Za tohle zaplatíš, Žide!“ zasyčel. Byl větší a silnější a já na jeho útok nemohl nijak zareagovat.

Nikdy jsem na tu příhodu nezapomněl. Bylo to poprvé, co mi někdo vážně vyhrožoval, a od té chvíle jsem si byl jistý, že se s ním ještě potkám.

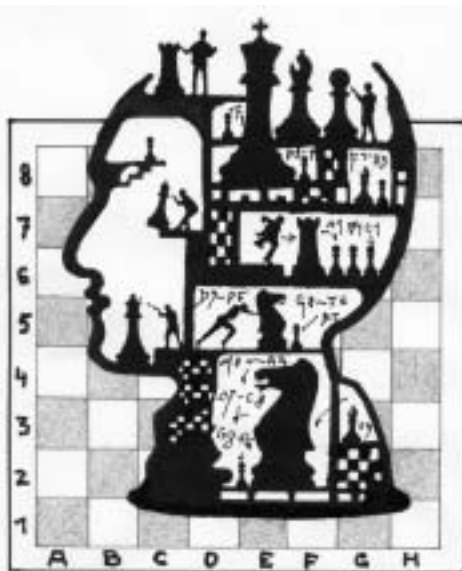
Po vypršení smlouvy s impresáři- em mě otec začal nasazovat do kvalifikačních turnajů. Ve dvanácti jsem už byl mistrem a ve čtrnácti jsem dosáhl úrovně, která by dnes odpovídala splnění „první normy“ mezinárodního mistra. Jak jsem si zvyšoval kvalifikaci, turnaje byly stále náročnější. Pokud jsem zprvu býval jasným vítězem, cestou vzhůru jsem narážel na čím dál větší obtíže. Přesto jsem se pravidelně umísťoval mezi prvními a navzdory nízkému věku jsem dokázal soupeřit s největšími šampióny.

Můj vyvolený sok mi byl během těch prvních let neustále v patách. Potkával jsem ho na všech turnajích, a i když se

zdálo, že osud tomu chtěl, abychom se vyhnuli přímému souboji, jako by si vyhrožoval právo odložit ho na vhodnější příležitost, měl jsem pocit, že se neustále utkávám pouze s ním. Probíhalo mezi námi soupeření na dálku. Usazení mezi desítkami šachovnic, na nichž to vřelo, navzájem jsme se v sále hledali pohledem. A jelikož nám pravidla dovozovala se během protihráčova přemýšlení zvednout ze židle a volně se procházet mezi stoly, občas se mi stávalo, že jsem za zády ucítil jeho přítomnost. A on zase musel cítit moji.

Vzbuzoval ve mně jisté obavy, ale přesto jsem nikterak nepochyboval o tom, kdo z nás dvou je lepší. Jeho hru jsem znal. Analyzoval jsem řadu jeho partií a nenašel nic originálního. Hrál konzervativně, schematicky, ještě ve stylu německého otce šachu Tarrasche a vůbec nebyl ovlivněn zcela novými teoriemi, které byly tehdy v módě. Ale právě ona nepřítomnost originality, rizika a fantazie, ona poplatnost dogmatismu mě zneklidňovaly.

Vyhrál několik zápasů s dost dobrými hráči a na řadě turnajů se umístil na

Ilustrace Jiří Stach.

předních místech. Kladl jsem si otázku, jak to dokázal. Je pravda, že v šachové partii nezáleží jen na hře, ale také na chování hráčů. Šachové příručky byly jednou dobu plné rad, jak soupeři znepříjemnit život a vyvolat v něm pocit méněcennosti ještě před začátkem samotné hry. Historikami na toto téma, Laskerovým smrdutým doutníkem počínaje a Steinitzovými oplzlými nadávkami konče, se to jen hemžilo.

Výhrůžky, kterými mě zahrnul toho večera při našem prvním setkání, jsem nedokázal vytěsnit z paměti. Věděl jsem, že až přijde den, kdy se postavíme proti sobě, budu si muset dávat pozor. A spíš na jeho přítomnost než na jeho hru. Tu přítomnost budu muset snášet po celou dobu trvání turnajové partie.

Co se týče tělesné stránky, nemohli jsme být odlišnější. Jestli jsem v té době byl malý a oplácáný, on byl vysoký a velmi hubený, opravdové bidlo v krátkých kalhotách. Jestli já byl tmavovlasý a kudrnatý, jeho vlasy byly rovné a jemné a splývaly mu podél spánků. Já byl zkrátka Žid a on Árijec. Když jsem ho naposledy viděl ještě jako dospívajícího chlapce v berlínském Café Keiserhof, měl na sobě uniformu Hitlerjugend a byl zástupcem a šachovou nadějí nové rasy, která se tehdy v Německu s takovým povykem začala prosazovat.

I když šachy v té době představovaly celý můj život, zůstávaly mikrokosmem zasazeným do světa, který jako by se zastavil v očekávání velkých událostí. Termíny běžné ve hře, jako útok, nadvláda, dobytí, vítězství se ovšem užívaly i pro popis makrokosmu, který byl již podroben hrozivým změnám. Právě v Berlíně byla jednoho květnového dne navršena obrovská hranice. Potravou pro plameny se staly knihy. Na veřejném prostranství hořela jména jako Freud, Proust, Einstein, ale také Steinitz, Nimcovič, Rubinstein (*Mein Kampf* v té době přesáhl milion prodaných výtisků). Orchestry měly zakázáno hrát Mendelssohna, Schönberga, Hindemitha a další židovské skladatele. Na výstavách a v galeriích bylo zabaveno a zničeno sedmnáct tisíc maleb, kreseb a soch označených jako „zvrhlé umění“. Jen díky předvídavosti lidí, jako byl můj otec, zůstalo mnoho mistrovských děl této ohnivé lázně ušetřeno. Otec totiž nebyl jen obchodník s uměním, ale také jeho skutečný milovník, a jeho postoje byly moderní a prozíravé. Velmi často si nějaké cenné dílo ponechal pro sebe a za nic na světě by ho neprodal, takže časem kromě jiného vlastnil i úplnou sbírku avantgardních malířů. Jen část jeho obrazů se zachránila. Byly to ty, které měl Hans možnost obdivovat na stěnách mého bytu.

Z italštiny přeložil Šimon Daniček (O knize a autorovi více na str. 17)

Jindřich Brok: FOTOGRAFIE

Výstava o životě a díle pozapomenutého umělce

Výstava v Galerii Josefa Sudka (Praha 1, Úvoz 24), založené a provozované Uměleckoprůmyslovým muzeem v Praze, představuje život a dílo Jindřicha Broka, který byl jedním z nejlepších fotografů českého skla. Jeho vlastní tvorba je však dnes známa jen málo a stejně nedostatečně je připomínána její umělecká výlučnost.

Jindřich Brok (po válce si jméno upravil z původního Brock) se narodil 20. ledna 1912 v Humpolci do rodiny židovského obchodníka. Předpokládalo se, že bude pokračovat v rodinné tradici a po otci převezme podnik, ale už v letech 1937–1938 navštěvoval v Praze Státní grafickou školu, kde byl ředitelem Ladislav Sutnar, fotografii učili Jaromír Funke, Josef Ehm a také historik fotografie Rudolf Skopec. V té době se ve škole pracovalo v duchu funkcionalismu a ve fotografii se uplatňovaly postupy nové věcnosti (viz publikace *Fotografie vidí povrch*, Družstevní práce, Praha 1935). Zásadní zvrat do umělcova života vnesla válka – transportu židovských obyvatel se sice dlouho se vyhýbal, chráněn smíšeným sňatkem, nuceně však pracoval pro pražské Židovské muzeum stejně jako fotografové Viktor Bergmann,

Čajová komice, 1949.

Viktor Schück, Julius Tutsch a Hanuš Frankl. První tři muži válku nepřežili, s posledním ze jmenovaných byl Jindřich Brok 11. února 1945 zařazen do

transportu AE 37 směřujícího do Terezína, odkud asi po třech měsících utekl zpět do Prahy (viz diplomní práce Martina Jelínka *Projekt „neZnámi“: Identifikace osob na portrétních fotografiích ve fondu fotoarchivu Židovského muzea v Praze*, FFMU Brno, 2006). Válka jej

Vázy, 1957.

připravila o podstatnou část rodiny. Tato smutná zkušenost poznamenala nejen jeho zdraví, ale promítla se i do jeho pozdější tvorby. Nutno ještě dodat, že na tomto místě připomínáme jen spolupracovníky pražského muzea. Tragický osud měli i jiní fotografové židovského původu, například Alfred Baštýř, Gustav Mautner, Otto Schlosser, Rudolf Kohn, Pavel Altschul a další, jejichž lidský i umělecký odkaz je v mnoha případech dodnes zahalen tajemstvím.

ZLATÁ MEDAILE

Profesionální fotografickou dráhu zahájil Jindřich Brok u firmy Illek a Paul, jedné z nejlepších v oboru reklamní a průmyslové fotografie. Později se osamostatnil a pracoval ve vlastním bytovém ateliéru v ulici Elišky Krásnohorské č. 9 v Praze 1. V roce 1949 se stal nakrátko vedoucím fotografického ateliéru firmy Skloexport a současně jedním ze zakládajících členů fotografické sekce Svazu československých výtvarných umělců (spolu s Josefem Sudkem, Josefem Ehemem, Josefem Proškem, Tiborem Hontym, Janem Lukášem a několika dalšími). Kontakty s ex-

portními firmami však nepřerušil, naopak. V polovině 50. let spolupracoval s časopisem *Glass Review*, podílel se na přípravě knihy Karla Hetteše *Glass in Czechoslovakia* (SNTL, Praha 1958) a za účast na české expozici na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu obdržel zlatou medaili. Brokovy fotografie se pak objevovaly v nejrůznějších časopisech, katalogích a knihách, adresovaných často zahraničním zájemcům (prostřednictvím nakladatelství Artia, Orbis a dalších). Vyznačovaly se brilantní kompozicí, citem pro optické kvality snímaných předmětů i rafinovanou světelnou režií. Výsledek působil sice prostým, ale monumentálním dojmem.

SNÍMKY Z TEREZÍNA

Vedle zakázkové práce pro časopisy a podniky Jindřich Brok vytvářel i volné fotografie, jež řadil do různých souborů či cyklů. Asi v roce 1954 se znovu vrátil do Terezína, kde v následujících letech vytvořil sérii jedinečných snímků, překvapujících strohostí, věcností a zdánlivou odtažitostí, ovšem jen na první dojem. Ve skutečnosti jsou snad nejcitlivějším zachycením opuštěných nádvoří, koutů a popravčích míst, odkud se vytratila veškerá lidskost. Nakladatelství Orbis vydalo roku 1956 výběr z těchto snímků jako soubor pohlednic. Počátkem 60. let Jindřich Brok snímal pražský Starý židovský hřbitov. Zachytil jej v různých ročních obdobích,

Z cyklu Terezín, 1954–59.

fotografie uspořádal do autorského cyklu a publikoval v nakladatelství Artia. Mezi stovkami portrétů Josefa Sudka mají ty od Jindřicha Broka zvláštní postavení. Brok Sudka doprovázel do Polabí, odkud Sudek pocházel, zachytil ho také u něho doma pod portrétem od Andreje Bělocvětova. Připomeňme rovněž Brokovo přátelství s Miroslavem Hákem, kterého Brok znal velmi důvěrně a navštěvoval ho v době Hákových

největších osobních krizí. V první polovině 60. let se Jindřich Brok vrátil načas na pražskou grafickou školu jako pedagog. Od roku 1967 působil externě na pražské FAMU, kde více než deset let vyučoval fotografii skla.

ATELIÉR JOSEFA SUDKA

Důležitou událostí v Brokově profesionální kariéře bylo jeho jmenování soudním znalcem v oboru umělecké fotografie v roce 1967. V následujících letech se opakovaně zabýval nejrůznějšími případy, vztahujícími se zejména k problematice autorských práv. V roce 1982 byl soudem požádán i o posudek na dokumentaristickou tvorbu Jindřicha Štreita. V 80. letech se společně s Josefem Ehem angažoval ve věci zachování odkazu přítele Josefa Sudka. Společně napsali dopis tehdejšímu Ministerstvu kultury ČSSR s žádostí o rekonstrukci Sudkova ateliéru na Újezdě. Připomněli nejen Sudkův přínos pro českou a světovou fotografii, ale upozornili i na skutečnost, že sám ateliér je jedinečná technická památka. V té době byla taková

Josef Sudek, 1960.

koprůmyslové museum v Praze získalo darem čtyřicet autorových prací, zahrnujících všechny polohy Brokovy tvorby. V roce 1995 autor tohoto textu

Appelplatz z cyklu Terezín, 1954–59.

iniciativa zcela ojedinělá, jejich přesvědčení nesdílel nikdo z tehdejších odborníků, dokonce ani Anna Fárová, která později Sudkovu uměleckou pozůstalost spravovala. Brok také pracoval v odborné komisi Českého fondu výtvarných umělců.

Počátkem 90. let fotografické aktivity takřka osmdesátiletého autora povolna ustávaly. V roce 1990 Umělec-

s ním ještě konzultoval volbu Jana Řezáče jakožto spolupracovníka Uměleckoprůmyslového musea v Praze pro nadcházející jubilejní výstavu *Růže pro Josefa Sudka*. Jindřich Brok zemřel nedlouho poté 11. srpna 1995 v Praze ve věku třiaosmdesáti let.

JAN MLČOCH

Výstava potrvá do 21. června, je otevřena středa až neděle 11–19 hodin.

OSVĚTIMSKÉ ALBUM

Výstava v Domě fotografie

U příležitosti sedmdesáti let od ukončení 2. světové války představuje Dům fotografie Galerie hlavního města Prahy (Revoluční 5, Praha 1) ve spolupráci s pražským Židovským muzeem unikátní dokument z roku 1944, tzv. *Osvětimské album*. Jedná se o soubor snímků, které zachycují systematickou likvidaci evropských Židů. Ačkoli jsou na téměř 200 fotografiích zachyceni převážně občané předválečného Československa z Podkarpatské Rusi, soubor dosud nebyl v Čechách vystaven.

Výstava též objasňuje vznik alba, jak bylo nalezeno a jeho poválečný osud. Roku 1947 byly v tehdejší Státním židovském muzeu v Praze pořízeny kopie fotografií ze souboru a jeho originál byl roku 1980 umístěn v Jad vašem, izraelském památníku obětí a hrdinů holocaustu. Další kopie fotografií se v průběhu 50. a 60. let 20. století dostaly díky Židovskému muzeu do několika dalších evropských muzeí a nyní, pro pražskou výstavu poskytlo ŽMP nové tisky z negativů alba pořízených po válce.

Výstava návštěvníkům představí i nové, doposud nepublikované poznatky o albu i jeho nálezky Lili Jakob, původem z vesnice Bilky na Podkarpatské Rusi. Především se zaměří na skutečnost, že ačkoliv se v souvislosti s albem hovoří o transportech maďarských Židů, jednalo se většinou o občany předválečného Československa. I samotná Lili Jacob byla československou občankou a ve třech poválečných letech žila u Děčína. Roku 1948 odjela s manželem a dcerou do USA, zemřela roku 1999.

Některé fotografie byly poprvé zveřejněny v publikacích *Tragédia slovenských židov* (1949) a *Továrna na smrt* (1956) a snímky z alba byly použity jako důkazní materiál v procesech s válečnými zločinci v Německu i Izraeli.

K výstavě, již připravil Martin Jelínek, vedoucí fotoarchivu Židovského muzea v Praze, se ještě vrátíme. Potrvá do 20. září, je otevřena v úterý, ve středu a pátek až neděle od 10 do 18.00, ve čtvrtek od 10 do 20.00. (am)

ŽIDOVSKÝ TROJÚHELNÍK

Synagogy budapeštské židovské čtvrti

O Maďarsku se nyní mluví spíše v souvislosti se stoupajícím vlivem nacionalistické strany Jobbik. Když ale člověk po mnoha letech, a třeba poprvé od pádu komunismu, navštíví město na Dunaji, vidí všude změny k lepšímu. Týká se to i židovských památek, které jsou spjaty s historií jedné z nejzajímavějších komunit ve střední Evropě, jež dosáhla nebývalého rozkvětu na počátku 20. století. Z dob, kdy se maďarští Židé rozdělili na ortodoxní, konzervativní a liberální větve, se zachovaly tři monumentální synagogy.

HISTORIE ZAČALA V BUDÍNĚ

Nejstarší židovská komunita sídlila od 11. století ve středověkém Budíně a největšího rozmachu dosáhla za vlády Zikmunda Lucemburského (1387–1437) a renesančního krále Matyáše Korvína (1458–1490). Téměř 150 let turecké okupace po bitvě u Moháče 1526 se nakonec pro Židy ukázalo snesitelnější než předchozí vláda zdejších měšťanů. Existenci místní obce nakonec ukončilo velké tažení rakouské císařské armády v čele s Evženem Savojským. Když byl Budín v roce 1686 po dlouhém obléhání dobyt, Židé bojovali statečně na straně Turků a další se shromáždili ve Velké synagoze, kde byla většina z nich poražena nebo zahynula v ruinách a plamenech. Židovská čtvrť byla zdevastována, svaté svitky spáleny a o katastrofě byla sepsána *Magillat Ofen*. Asi pět set Židů, kteří vítězství přežili, bylo odvečeno do zajetí a později osvobozeno jen díky vysokému výkupnému, které zaplatili Židé z Prahy.

ŽIDOVSKÁ ČTVRŤ V PEŠTI

V nejmladší části města, v Pešti na východním břehu Dunaje, je přítomnost Židů doložena od 15. a 16. století. Po osvobození z turecké okupace na konci 17. stol. byl Židům pobyt v Budíně, Starém Budíně i Pešti a všech královských městech nadlouho zakázán. Teprve od poloviny 18. století zde mohli navštěvovat týdenní trhy, v roce 1787 si zřídili první synagogu a roku 1788 získali od města pozemek za hradbami pro svůj hřbitov. Noví obyvatelé se usazovali v okolí židovského trhu v ulici Király, kde rodina Orczyů pronajímala Židům

svůj rozlehlý klasicistní dům, z něhož se brzy stal jakýsi *štetl* ve městě, nazývaný někdy také „židovský karavanseráj“ nebo „kolébka“ peštské obce. V košer Orczy Café se konaly obchody s obilím a kantori, židovští učitelé a šadchenové tu nabízelí své služby. K dispozici zde byly různé jidiš noviny a třeba karty, označené hebrejskými písmeny.

V ulici Király žilo v roce 1833 již 1346 židovských rodin, a když byla roku 1840 zrušena všechna omezení po-

Velká synagoga v Dohány utca.

bytu, rychle se zaplnila židovskými obchody a dílnami, později se změnila na elegantní prodejní centrum. Židé významně podporovali demokratickou revoluci 1848/49 a po jejím potlačení na ně císař František Josef I. uvalil vysokou kontribuci. Když Židé získali v roce rakousko-uherského vyrovnání 1867 také rovnoprávnost, mnozí svoji „kolébku“ opustili a usadili se v okolí, kde tak vznikla celá peštská židovská čtvrť, rozkládající se přibližně mezi bulváry Andrássy a Rákóczi.

Vzápětí byl do Budapešti svolán Národní kongres Izraelitů v Maďarsku a Sedmihradsku (zasedal od ledna 1868 do února 1869), který skončil rozdělením židovských obcí na tři hlavní směry – liberální, konzervativní a ortodoxní, které určují podobu židovského života dodnes. V důsledku tohoto rozštěpení byly mezi lety 1854–1913 v židovské čtvrti postaveny tři velké synagogy, od-

povídající třem hlavním skupinám a směrům víry. Tato doba byla současně zlatou érou života budapeštské židovské obce, která v roce 1914 dosáhla počtu 240 000 osob.

VELKÁ REFORMNÍ SYNAGOGA

Největší skupinou byli liberálové, usilující o kulturní asimilaci a zásadní náboženské reformy, kteří si v nedaleké Tabákové ulici (Dohány utca) v letech 1854–1859 postavili velkolepý chrám podle projektu vídeňského architekta Ludwiga Förstera (1797–1863). Velkorysá stavba je dodnes největší synagogou v Evropě a jednou z největších na světě. Fasádu synagogy vyznačují dvě osmiboké věže s kulovitými báními, které připomínají Jachin a Boaz ze Šalomounova Chrámu, balkánské minarety a trochu i katolické kostely. Stavba je provedena pásy červených a žlutých pálených cihel, které svou skladbou vytvářejí dekorativní vzhled stavby a upomínají na orientální vzory.

Předsín se otvírá do obrovského prostoru halového trojlodí se širokými arkádami dvoupatrových galerií na litinových sloupech. Celkem je v přízemí rozmístěno ve čtyřech řadách 2500 sedadel pro muže a další jsou v přízemí a na galeriích pro ženy. Schránka na Tóru ve východní části prostoru má podobu samostatného chrámu, který navrhl architekt Frigyes Feszl. Největší inovací však byly obrovské varhany, které se staly hlavním předmětem sporu mezi liberály a ortodoxními členy obce. Förster prý studoval islámskou architekturu, stavbu Šalomounova Chrámu v Jeruzalémě a zajímal se i o archeologické objevy v Ninive a Babylonu. Tyto znalosti kombinoval s moderním inženýrstvím a vytvořil budovu, která se stala jednou z nejvýznamnějších památek Budapešti a dodnes přitahuje turisty z celého světa.

KONZERVATIVNÍ SYNAGOGA

Krátce po kongresu také početná skupina konzervativních Židů směru „status quo ante“, odmítající jak liberální reformu, tak návrat k hodnotám ortodoxie, opustila dům Orczyů. Založila si vlastní centrum s podobně velkolepou, ale modernější synagogou v ulici Rumbach, jen pár kroků od Velké synagogy. Projekt zadali mladému vídeňskému architektovi Ottu Wagnerovi (1841–1918), který zde vytvořil svou první větší realizaci. Synagoga je spojena s představeným obecním domem, který zahrnoval ubytování pro rabíny a učitele,

studijní místnosti a školu pro dívky. Wagner zvolil pro synagogu jako jeden z prvních oktogonální půdorys, který zdůrazňuje podle konzervativní tradice centrální umístění bimy. Prostor vymezuje osm vysokých štíhlých litinových sloupů, které nesou galerie s velkými kruhovými okny a široký tambur nad centrálním prostorem. Výjimečně elegantní synagoga se sedadly pro 1000 návštěvníků však měla nešťastný osud. V roce 1941 tu byl zřízen útulek pro židovské uprchlíky z ciziny a v roce 1944 se stala součástí budapeštského ghetta. Při osvobození Budapešti byla silně poškozena a po desetiletí zůstávala uzavřena a chátrala. Dnes je tato pozoruhodná raně modernistická stavba opět otevřená návštěvníkům po celý den a výhledově se připravuje její důkladná obnova, po níž by měla sloužit výstavám Židovského muzea.

ORTODOXNÍ SYNAGOGA

Ortodoxní synagoga je ze všech tří hlavních chrámů budapeštské židovské čtvrti nejmladší. Protože ortodoxní obec byla poměrně malá, až do počátku 20. století jí dostačovala stará synagoga na dvoře domu Orczyů. Teprve v roce 1913 si zbudovala vlastní chrám a komunitní centrum v nedaleké Kazinczy utca, které funguje dodnes. Architekti Béla a Sándor Löfflerovi navrhli celý komplex budov, který spojoval všechny nezbytné náboženské instituce pod jednou střešou –

Konzervativní synagoga v Rumbach utca.

uprostřed je velká obdélná synagoga, obytný dům rabínů a učitelů v předním a škola, košer kuchyně a mikve v zadním traktu. Stavba je vynikajícím příkladem pozdní secese a raného stylu art deco, inspirovaného navíc folklorními prvky – snad proto působí interiér ortodoxní synagogy tak barevně a jistě veseleji než synagogy liberálů.

Uliční průčelí komplexu je ozdobeno deskami Desatera a Davidovou hvězdou s vitrážemi. Hlavní sál synagogy je obdélný prostor sklenutý stlačenou valenou klen-

bou s dvoupatrovými ženskými galeriemi po třech stranách. Uprostřed prostoru je výrazně vyvýšená dřevěná bima a na východní stěně velký svatostánek, který vymezují mohutné mramorové sloupy. Také tato synagoga má na 1000 dřevěných sedadel ve třech řadách za sebou a další na galeriích. Na dvorku před východní stěnou synagogy je na soklu umístěna kovová konstrukce pro svatební baldachýn. Odtud vede vstup do košer restaurace a moderní synagogy, užívané k všednodenním modlitbám. Průchodem z nádvoří je možné také projít do vedlejšího domu v Dob utca s velkou a bohatě zásobenou košer prodejnou.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM

Vlevo od Velké synagogy, kde kdysi stával rodný dům Theodora (Tivadara) Herzla (1860–1904), byl v roce 1931 ve stejném stylu jako Velká synagoga zbudován přední trakt s otevřeným ochozem a podélným dvorem, ukončený vpředu budovou Židovského muzea a v zadní části Chrámem hrdinů, nejmladší synagogou židovské čtvrti a památkem 10 000 maďarských Židů, kteří padli na bojištích první světové války. Průhledy v arkádách obvodové zdi nabízejí pohled do tichého prostoru bývalé zahrady, která se v době teroru za posledních měsíců německé okupace stala hřbitovem tisíců obyvatel okolního ghetta. V prvním patře Židovského muzea je ve třech sálech od roku 1932 vystavena stálá expozice jeho sbírek, které byly za války ukryty ve sklepech maďarského Národního muzea a znovu zpřístupněny v roce 1947. Druhé patro zaujímají tři sály pro krátkodobé výstavy, kde se již konaly i výstavy Marca Chagalla nebo Amedea Modiglianiho.

Na nádvoří před východním průčelím Velké synagogy a Chrámů hrdinů je instalována moderní plastika, kterou v roce 1991 vytvořil významný maďarský sochař Imre Varga. Objekt představuje velkou smuteční vrbu, na jejíchž tenkých kovových listech jsou vepsána některá jména z 600 000 obětí šoa v Maďarsku. Vedle smuteční vrby stojí památník k uctění těch, kteří v době teroru riskovali své životy za záchranu maďarských Židů, jako byli Švéd Raoul

Wallenberg nebo švýcarský vyslanec Carl Lutz a další. Z původních 246 000 budapeštských Židů přežilo válku asi 86 000, tedy přibližně jedna třetina.

STARÁ ŽIDOVSKÁ ČTVRTĚ

Stará židovská čtvrť v budapeštském VII. obvodu okolo ulic Dohány, Wesselényi, Dob a Király, jejíž vnější hranice vymezují třídy Károly a Erzsébet a bulváry Andrassy a Rákóczi, leží v samotném centru Budapešti. Rozvíjela se ve druhé polovině 19. století a dnes představuje velmi zajímavý architektonický soubor klasicistních, historizujících a secesních domů s četnými originálními výzdobnými detaily. Je starší než poasanační pražský Josefov, její domy

Interiér ortodoxní synagogy v ulici Kazinczy.

jsou nižší a uličky užší a méně přehledné, je tu i několik starých parků. Navíc právě tato čtvrť byla v letech 1944–1945 přeměněna na tzv. velké ghetto, kde se odehrávaly ty nejdramatičtější události posledních měsíců války. Jak se zdá, protesty předchozích let dokázaly bourání starých domů prozatím zastavit, jejich památková obnova však ještě ani nezačala. Oprýskané fasády a potměnělé průchody působí velmi autenticky a nezbyvá než doufat, že se jejich obnova vydaří co nejlépe.

Po válce zůstala Budapešť jediným židovským centrem v Maďarsku, pod sovětskou vládou byl náboženský život silně omezen, mnohé budapeštské synagogy byly prodány a slouží dnes jiným účelům. Dnes však prožívá židovská Budapešť svoji renesanci, rabínský seminář a další židovské školy obnovily svoji činnost, synagogy se zaplnily, vznikly četné nové židovské organizace a kulturní kluby, obec ožívují také imigranti z Izraele a Ruska a zdejší židovská obec patří mezi největší a neaktivnější ve střední Evropě.

Text a foto ARNO PAŘÍK

ZMAŘENÉ NADĚJE

O výstavě v Galerii Roberta Guttmanna

Po výstavě *Orient v Čechách? Židovští uprchlíci za první světové války* navazuje Židovské muzeum v Praze na téma 20. století jako století uprchlíků a představuje další expozici s výmluvným názvem *Zmařené naděje. Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů*. Autor výstavy Martin Šmok návštěvníky uvádí do krátkého období, kdy se té desetiny původního židovského obyvatelstva Československa, která přežila šoa, mohlo zdát, že po válce už se vše musí obrátit k lepšímu. Brzy byli jako všichni, kdo věřili v demokratický vývoj země, vyvedeni z omylu. Poznali, že nové pořádky diktují komunisté ovládaní příkazy ze Sovětského svazu, a mnozí svou deziluzi řešili tím, že odešli do zahraničí.

BRICHA

Výstava prostřednictvím krátkých úvodních textů, dobových materiálů – fotografií, úředních dokumentů i soukromých dokladů – a projekcí několika zaznamenaných svědectví pamětníků ve zkratce mapuje několik hlavních historických dějů: jakou roli hrálo Československo v mohutné poválečné židovské uprchlické vlně, která směřovala z Polska (ale též Sovětského svazu, Rumunska a Maďarska) do západních zón Německa a Rakouska (a odtud buď do Palestiny, nebo dále na Západ); jak se na našem území běžencům vedlo; migraci židovských obyvatel Podkarpatské Rusi, kterým bylo umožněno žádat o československé občanství (tzv. optantů) a jejich význam pro nově vznikající židovské obce; vzrůstající protizidovské projevy komunistických orgánů, které měly za následek další emigrační vlnu tisíců československých Židů po únoru 1948 a vyvrcholily politickými procesy na počátku 50. let. Počáteční komunistické přesvědčení o „budování šťastnější budoucnosti“, ve které „nebudou nezaměstnaní a nebude hlad“, jež sdílela nezanedbatelná řada přeživších, formuluje ze záznamu Karel Borský.

V souvislosti se snahou obnovit zdemolované obce je zmíněna řada známých i pozapomenutých rabínů: kromě Gustava Sichera a Richarda Federa je to hlavně vojenský rabín Hanuš Rezek, jenž vedl Kruh židovských účastníků českoslo-

venského odboje. Tato organizace se snažila o vymýcení antisemitismu v armádě a připomínání zásluh, které měli židovští bojovníci na všech frontách protinacistické aliance. Připomenuti jsou také rabini Samuel Freilich původem

Zasvěcení nové pražské Tóry, rabín dr. Hanuš Rezek, 15. ledna 1946.

z Podkarpatské Rusi, Aladar Deutsch a rabi Bernard Farkaš.

Pohyb desetitisíců židovských běženců (celkem se jednalo až o 200 tisíc osob), kteří prošli naším územím v rámci projektu *Bricha* (hebrejsky útěk), připomíná výstava unikátními filmovými záběry skupiny uprchlíků či snímkem z jejich ubytovacího střediska v Náchodě. Stěny výstavního prostoru jsou polepeny seznamy osob soustředěných v náchodském středisku a na fotografii vidíme tamní baráky v prostoru obehnaném plotem, které nemálo připomínají vězení. Strohá vyhláška varuje, co všechno běženci v táborech musí a nesmějí dělat – a stanovuje trest za překročení: viník bude vrácen za hranice, odkud přišel.

Připomeňme, že československé úřady svolily s transferem běženců přes naše území pouze za podmínky, že zde nikdo z těchto lidí nezůstane.

Z ČESKOSLOVENSKA DO ČESKOSLOVENSKA

Samostatnou kapitolu pak tvoří osud optantů z Podkarpatské Rusi. Poté, co Podkarpatskou Rus získal v červnu 1945 Sovětský svaz, mohli občané, kteří vyhovovali určitým podmínkám, optovat pro československé občanství (celkově se takto odstěhovalo do Čech na 120 tisíc lidí). Mezi těmi, kdo dali před sovětskou vládou přednost životu v Československu, byla i spousta Židů, většinou navrátilců z koncentračních táborů či válečných bojišť. Svůj nárok na optaci museli složitě zdůvodnit a doložit (mj. dokladem členství v československých jednotkách, o trvalém bydlišti či domovském právu, dokladem, k jaké obcovi řeči se přihlásili roku 1930, znalostí češtiny či dokladem o účasti v českém kulturním životě atd.) a ani poté, co doklady donesli a získali potvrzení s doložkou, která jim do vyřízení žádosti nahrazovala doklad o čs. státní příslušnosti, neměli jistotu, že budou moci zůstat.

Největší problémy měli lidé, kteří nemluvili česky, nebo dokonce jejich řečí byla němčina (a jejich rodiče se o sedmáct let dříve přihlásili k německé obcovi řeči, již mluvili už za Rakousko-Uherska). Pokud padli do rukou nemyslicím úředníkům, mohli mít se získáním dokladů velké potíže, pokud ruským orgánům, které prováděly repatriaci sovětských občanů, mohli být zatčeni a hrozilo jim odvezení zpět. *Věstník* z října 1946 zpravuje: „Stalo se a stává se, že proti

Mapa znázorňující pohyb židovských uprchlíků přes Československo, 1946.

nic netušícím optantům byly provedeny noční akce, při nichž byli pozatýkáni. Nejkrivější případ se stal v Ústí n. L., kde, přestože po jednom takovém incidentu byla právní situace vysvětlena a místními úřady vysloveno politování nad přehmatem, o necelých 14 dní poz-

ději došlo k přehmatu rázu úplně stejného, jenže ve větším měřítku. Jde vesměs o akce podřízených úředníků, zřejmě infikovaných antisemitským jedem šestileté propagace, a nutno konstatovat, že

Návrat rabína prof. dr. Gustava Sichera z Palestiny do Prahy, 24. června 1947.

ministerstvo vnitra ve všech takových případech rázně zakročilo a přislíbilo přísné vyšetřování a potrestání.“ Ostatně kořeny nové politiky vlády lze nalézt už v Košickém vládním programu z dubna 1945, jehož mottem byla nová „slovanská linie“ a výslovně se v něm hovoří o „nespolehlivém neslovanském obyvatelstvu“.

Jak výstava dokládá, byli to právě optanti, kteří dokázali v mnoha případech zdecimované židovské obce vrátit k životu (pražským členům obce ani netřeba připomínat osobnost kantora Viktora Feuerlichta a jeho krajanů). Navíc je vedení obce používalo jako ukázky „Židů proletářů“, kteří mohli posílit budování poválečné republiky.

PROJEV MINISTRA KOPECKÉHO

Jak dokládá *Věstník* z poválečných let, Rada židovských náboženských obcí se za práva přeživších velmi brala a reagovala na protizidovské nálady formulované přímo nejvyššími představiteli státu: 20. února 1946 obvinil ministr vnitra Václav Nosek Židy z germanizace, „třebaže nespoupracovali s nacismem“, své řekl ministr informací Václav Kopecký (viz dále) a v polovině roku 1947 kritizoval v Brně komunistický poslanec Kapoun restituace židovského majetku.

Zásadní událost, která zřejmě řadě židovských přeživších ukázala, že nově a komunisty čím dál více ovládané pořádky nebudou tím lepším světem, o kterém snili za války, se stala na jaře 1947. *Právo lidu* tehdy uveřejnilo zprávu o projevu ministra Václava Kopecké-

ho na uzavřené schůzi KSČ v Teplicích-Šanově, tedy v severočeském regionu, kde se karpatští Židé nejvíce usazovali. Ministr tam prohlásil na adresu optantů, že „tito bradatí Šalamounové, tato židovská svoloč, která se teprve v poslední době připojila k domácímu nebo zahraničnímu odboji, nemá přednostního práva podle dekretu 225 před řádnými Čechy“. Vzápětí po této informaci spáchal sebevraždu Ejsik Weiss, původem z Podkarpatské Rusi, bojovník od Sokolova a Dukly, voják čs. jednotky z Buzuluku.

Atmosféru počátku 50. let, kdy bezpečnostní složky už sestavovaly seznamy „sionistů a osob ze sionismu podezřelých“, přibližuje projekce ukázek soukromé korespondence československých občanů s příbuznými v Izraeli, kterou StB monitorovala. Roku 1948 odešlo z Československa do Izraele 2558 osob, o rok později využilo poslední možnosti legálního odchodu (za který ovšem izraelská vláda československým úřadům zaplatila) 15 689 lidí a téhož roku odjely též organizované armádní transporty židovských dobrovolníků, oficiálně proto, aby pomohli budovat v Izraeli komunis-

Oslava svátku Chanuka, Praha, 1945. Všechny snímky pocházejí z archivu Židovského muzea v Praze.

mus (z nichž se mimo vedení však zpátiky nikdo nevrátil).

CHYBÍ KULTURNÍ EXIL

Výstava o „zmařených nadějích“ ukazuje v kostce poválečný vývoj československého židovstva. Martin Šmok na výstavě shromáždil řadu dobových do-

kumentů, které dány takto dohromady jasně ukazují, kam oficiální linie státu směřovala.

Nicméně návštěvník se neubrání pocitu, že výstava na toto téma by měla ukázat nejen pohled založený na úředních materiálech, ale zprostředkovat i osobní situaci lidí v té době a zabývat se naznačenými potížemi hlouběji. Jak se začínalo od bodu nula? Co čekalo konkrétně navrátilce z táborů? Co všechno museli vyplnit, jaké doklady sehnat, kdo jim v první chvíli pomohl? Jak se vraceli do „normální“ existence? Jak lidé reagovali na tisíce běženců, kteří procházeli přes naše území a jak se chovali ke karpatským Židům v severních Čechách? Jak karpatské Židy přijímali domácí (a sekularizovaní) Židé? Jak tisk reagoval na „předválečnou germanizaci Židů“ a jak se sami Židé stavěli k odsunu sudetských Němců? Co všechno vykonávalo poválečné představenstvo židovské obce, jaké mělo možnosti a partnery v jednání, jak významná byla pomoc ze Západu?

Co zbylo z proslulé židovské předválečné kultury? Kdo z nejvýznamnějších německy a česky mluvících židovských literátů, umělců, novinářů, vědců přežil, kdo všechno zůstal v předválečném exilu (zmiňme Maxe Broda, Johannese Urzidila, Josefa Kodíčka, Josefa Lederera atd.) a kdo se vrátil a kvůli vzrůstající komunistické zvlí či nejpozději po únorovém puči se znovu rozhodl pro exil (jako H. G. Adler, Pavel Fischl, Julius Firt a Pavel Tigrid)? Jak situaci exilu reflektovali? Je velká škoda, že kulturní perspektiva „století uprchlíků“ zůstala v tomto případě zcela pominuta.

Zájemcům o téma lze vřele doporučit další výstavu od téhož autora, která je instalovaná v Jeruzalémské synagoze. Zabývá se historií pražské obce po roce 1945 a její jádro tvoří jedinečné fotografie, dokumenty i filmy. Společně s uvedenou expozicí v Galerii Roberta Guttmanna tvoří zajímavý celek. Výstava *Zmařené naděje* je přístupná do 23. srpna, denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 18 hodin.

ALICE MARXOVÁ

PŘÍBRAMSKÝM ŽIDŮM

Město Příbram na své umučené spoluobčany nezapomíná

Západní průčelí synagogy v Příbrami, foto z roku 1900.

Vícekrát bylo možné v posledních letech konstatovat, jak se na mnoha místech České republiky historie dnes už většinou neexistujícího místního židovského osídlení dostává do obecného povědomí a jak se také dochované židovské památky postupně začleňují do celkového památkového dědictví jako jeho přirozená součást. Svůj díl tu odvedly a odvádějí jak židovské obce, tak i Federace ŽO. Ale velké zásluhy je třeba připsat i mnohým městům a obcím, jejich zastupitelům i obyvatelům a také různým občanským iniciativám.

MĚSTO A ARCHIV

Dalším důkazem pro uvedené tvrzení je město Příbram. Tam jako součást připomínek na ukončení druhé světové války a její oběti vyšla péčí města a Státního okresního archivu Příbram šedesátistránková brožura *Synagoga v Příbrami a místní židovské obyvatelstvo*, která současně poukazuje ještě k jednomu jubileu – před 140 lety (7. dubna 1875) byla dostavěna a slavnostně zasvěcena zdejší, dnes už neexistující synagoga.

A nejedná se snad jen o nějaký rychle a účelově sestavený materiál. Věře Smolové, autorce úvodní studie „Dějiny židovské komunity v Příbrami a na Březových Horách“, se podařilo shromáždit řadu cenných dokladů a informací o příbramských Židech, od první dochované zprávy z roku 1534 přes restrikce, které jim do poloviny 19. století omezovaly a nejčastěji zakazovaly pobyt ve městě, až do současnosti. Podrobně je dokumentováno období emancipace a rozmachu, které Židé v Rakousko-Uhersku a pak v Československu zažili, problematická pozice, do které se často v jazykových a národnostních konfliktech dostávali, antisemitské

incidenty, ke kterým v Příbrami došlo v souvislosti s tzv. Hilsnerovou aférou a zejména pak v prosinci roku 1918. Dozvíme se, jak se Židé podíleli na hospodářském provozu města a pochopitelně i o jejich tragickém osudu během okupace. Celkem 288 Židů narozených nebo příslušných do Příbrami a Březových Hor bylo deportováno do koncentračních táborů. Vrátilo se jich sotva třicet.

Cenné je také, že autorka, oproti tomu, jak to obvykle bývá, holokaustem svoji práci nekončí. Všimá si osudu Židů v Československu i po roce 1945 a toho, jak se projevoval – převážně v souvislosti s osudem synagogy a místního židovského hřbitova – v Příbrami. Svoji studii uzavírá slovy: „Snad tedy tento text trochu napomůže splatit dosud nevyrovnaný dluh ohledně připomenutí jinnosti osudů židovského et-

nika, vůči zdejším umučeným Židům a jejich náboženské obci.“

POPIS A SEZNAM

Brožura dále obsahuje „Podrobný stavebně historický popis příbramské synagogy“ Michala Profanta (budova byla zbořena v roce 1969), pojednání „Odbojová činnost židovských obyvatel v Příbrami v době druhé světové války a holokaustu“ (autor Josef Velfl) a „Seznam židovských obětí holokaustu z Příbrami a Březových Hor“, který z materiálů Státního okresního archivu Příbram, Hornického muzea Příbram a Institutu Tereziánské iniciativy sestavili Ivana Černá, Aneta Plzáková, Věra Smolová a Josef Velfl. Součástí publikace je fotografická příloha, dokumentující podobu a osud příbramského templu.

Poznámka na závěr: v červnu letošního roku bude péčí města a FŽO na místě, kde synagoga stávala, odhalen pomník s pamětní deskou. Město Příbram bere své závazky vůči minulosti vážně.

jd

(Synagoga v Příbrami a místní židovské obyvatelstvo. Autoři Ivana Černá, Aneta Plzáková, Bc. Michal Profant, PhDr. Věra Smolová, PaedDr. Josef Velfl, vydalo město Příbram a Státní okresní archiv Příbram v květnu 2015, 64 stran, měkká vazba, fotografická příloha.)

ŠACHISTA, HUDEBNÍK, HRÁČ GOLFU

O autorovi Lüneburské varianty a jeho knihách

Paolo Maurensig se narodil roku 1943 v Gorizii, na italsko-slovenském pomezí. Po vystudování klasického gymnázia se přestěhoval do Milána, kde vykonával řadu různých povolání (mj. zaměstnanec nakladatelství, majitel obchodu s knihami a reprodukcemi uměleckých děl, obchodní zástupce, úředník, pojišťovací agent, fotograf, restaurátor hudebních nástrojů). Současně začal psát prózy, vydal soubor povídek, ale výrazný úspěch se dostavil až na prahu padesátky, kdy publikoval román *La variante di Lüneburg* (*Lüneburská varianta*, 1993). Kniha se stala objevem roku a dočkala se četných překladů i divadelní adaptace.

Dnes žije Maurensig v Udine a kromě spisovatelství se věnuje i dalším zájmům: především šachům (do nichž hlouběji pronikl až před třicítkou a svého času se zúčastnil i několika turnajů), vážné hudbě (hraje na barokní flétnu, violu da gamba a na violoncello) a v poslední době také golfu. Všechny tyto záliby se tematicky promítají i do jeho knih.

VELKÁ ŠACHOVÁ PARTIE

Lüneburská varianta bývá často srovnávána se *Šachovou novelou* Stefana Zweiga a obě díla mají skutečně řadu společných motivů: vyhraněnou dvojici šachových protivníků, téma boje dobra a zla, zájem o šachovou psychologii až patologii... Maurensig přiznává inspiraci Zweigem, ale také dalšími autory: četbou Vladimira Nabokova, Jorge Borgese či Josepha Conrada, a navíc i některými osobními zážitky. Nezapře rovněž zálibu v tajemnu a v prolínání několika časových i vyprávěčských rovin.

Do děje jsme vtaženi velmi rychle. V novinách se píše o záhadném úmrtí (byla to sebevražda, anebo vražda?) úspěšného podnikatele a šachového odborníka Dietera Frische. Záhy na scénu vstupuje mladý, talentovaný a nadšený šachový učeň Hans Mayer a jeho tajemný učitel Tabori, a navíc je tu jedna neobvyklá šachová varianta, na niž by kdosi možná rád zapomněl. Kam až mohou šachy člověka dovést (v dobrém i zlém)? A co když je všechno jen jedna velká šachová partie? Možná i život? Autor se nevyhýbá ani filozofickému rozměru šachové hry a čtenáře provádí všemi možnými zákoutími svého šachového labyrintu i lidské duše.

V pořadí druhým, a opět úspěšným Maurensigovým románem je *Canone inverso* (*Inverzní kánon*, 1996), v němž tentokrát zúročil svou znalost vážné hudby. S *Lüneburskou variantou* má ale toto dílo ledacos společného. Hrdinou je opět talentovaný mladík, houslista Jenö Varga, který vlastní vzácné housle po svém nikdy nepoznaném otci. Tyto housle se stanou klíčem k příběhu, jenž popisuje Jenövo dětství a dospívání, nerozlučné přátelství s Kunem, spolužákem na hudebním institutu, lásku ke krásné klavíristce Sofii a Videň v okovech nastupujícího nacismu. Minulost se opět prolíná s přítomností v několika časových rovinách. Podle tohoto námětu natočil italský herec a režisér Ricky Tognazzi úspěšný film *Canone inverso – making love*

(2000) ověněný několika cenami, a oproti knize částečně dějově upravený a přesunutý do Prahy roku 1968.

Venere lesa (*Poraněná Venuše*, 1998) je zčásti autobiografický příběh o lásce a jejích úskalích, vyličený na osudu dvou nesusoudných manželských párů žijících pod jednou střešou. Významnou roli tu opět hraje hudba.

UMĚNÍ JÍT ZA NOSEM

V následující řadě románů dal autor průchod svému zájmu o tajemno, esoteriku a psychologii postav: *L'uomo scarlatto* (*Šarlatový muž*, 2001) – příběh pacienta, který při požáru utrpěl vážné popáleniny obličeje a ztratil paměť. Na luxusní švýcarské klinice, kde se opakovaně podrobuje transplantacím kůže, se ale děje něco divného... *Il guardiano dei sogni* (*Strážce snů*, 2003) – o novináři, který se po srdeční příhodě ocitá na nemocničním pokoji s polským šlechticem nadaným schopností číst lidem sny. Když se snaží zjistit, kdo tento záhadný hrabě Dunin ve skutečnosti je, zaplétá se do stále větších fantazií. *Vu-*

kovlad – Il signore dei lupi (*Vukovlad – pán vlků*, 2006) – gotický román o strachu a pověrách, které ovládnou mladého poddůstojníka při dlouhých pochodech divokou horskou přírodou polských Tater na počátku druhé světové války. *Gli amanti fi-ammighi* (*Vlámští milenci*, 2008) – opět téma dvou manželských párů, lásky a žárlivosti. A tentokrát je navíc v sázce i spisovatelství. *La tempesta – Il mistero di Giorgione* (*Bouře – Giorgioneho tajemství*, 2009) – příběh scenaristy, který přijíždí pracovně do Benátek, setkává se s okouzlující dívkou Olympií a skupinou badatelů zkoumajících tajemný Giorgioneho obraz Bouře. *L'oro degli immortali* (*Zlato nesmrtelných*, 2010) – o tajných alchymistických pokusech nacistů v období třetí říše.

Roku 2012 vyšel esej inspirovaný golfovou hrou: *Il golfe e l'arte di orientarsi con il naso* (*Golf a umění jít za nosem*).

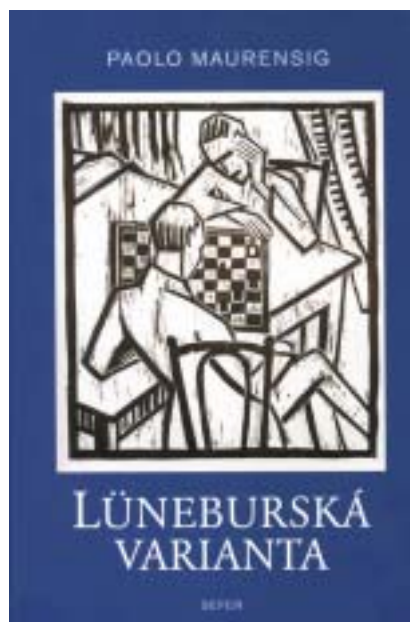
V dalších dvou Maurensigových prózách se pak opět objevuje téma šachů. V románu *L'ultima traversa* (*Poslední příčka*, 2012) je hlavním hrdinou mladý a horlivý farář Bauer, jehož největší vášní jsou šachy. Den za dnem se v místním hostinci vrhá do partií proti jedinému starci ve vsi, který umí šachy hrát. Vysvobozením je pro něj až soupeřova smrt. *L'arcangelo degli scacchi – vita segreta di Paul Morphy* (*Šachový archanděl – tajný život Paula Morphyho*, 2013) líčí život Paula Morphyho, proslulého amerického šachisty 19. století.

Zatím poslední vydanou knihou je soubor povídek a úvah o vztahu člověka a zvířete *Amori miei e altri animali* (*Mé lásky a jiná zvířena*, 2014).

Lüneburská varianta je první knihou tohoto zajímavého autora, která vychází v češtině.

GABRIELA CHALUPSKÁ

Paolo Maurensig: *Lüneburská varianta. Z italštiny přeložil Šimon Daniček, pevná vazba, 160 stran. Vydalo nakladatelství Sefer s.r.o. (www.sefer.cz) v roce 2015. Dop. cena 180 Kč, cena v redakci 140 Kč.*

SARAJEVO A JEHO ŽIDÉ

Klid v duši a nejistá budoucnost

Sarajevo se nejčastěji zobrazuje tak, že vidíme husté zelené lesy na strmých kopcích a v dolíku pod nimi vykukují v zapadajícím slunci četné minarety. Symbolem jsou ale také zimní olympijské hry v roce 1984; člověka by mělo napadnout, že je tu zaručeně dost sněhu až do jara. A tak v březnu, kdy v pražských parcích už nesměle vystrkují hlavy kytičky, přistane letadlo v Sarajevu na zasněžené ploše a kolem dokola je jenom bílo. A sníh nepřestává padat...

Mnohé stavby v žitém městě připomínají města česká, památka na Rakousko-Uhersko, a na jednom rohu nedaleko radnice nám 1914 zastřelili společného Ferdinanda. Také bosenština má s češtinou hodně společného, mimo jiné sedm pádů.

POČÁTKY

Počátky sarajevské komunity jsou spjaty s vyhnáním Židů ze

Španělska roku 1492. Mnoho sefardských, tedy původně španělských, Židů se usadilo v osmanské říši: v Istanbulu, v Soluni, značná část ve Skopje, ale i jinde, například v Ruse (dnes Bulharsko) na Dunaji, jak popisuje ve své autobiografické trilogii Elias Canetti, potomek zámožné sefardské rodiny.

Jedna z důležitých východozápadních obchodních cest vedla z Ragusy (pozdějšího Dubrovníku) do Skopje kolem Sarajeva. V první polovině 16. století byl v Sarajevu za vlády Gaziho Husrev-bega založen trh s látkami z Bursy a tehdy se zřejmě Židé v Sarajevu začali usazovat. Obchod s hedvábím z Bursy byl převážně v rukou anatolských Židů a stejně provozovali Židé po celou dobu osmanské vlády a i později, až do druhé světové války, obchod s látkami v Bosně.

Židé žili ve vlastní malé čtvrti, *mahale*, jejich život ale nebyl nijak ome-

zován. Kromě obchodu s látkami se věnovali zpracování železa. Výroba zbraní a dalších železných předmětů pro vojenská tažení vysvětluje, proč osmanská správa Bosny Židům tolik přála.

Roku 1580 žili bohatí Židé v domech blízko tržiště a pro chudé nechal guvernér Siavuš Paša postavit velké stavení se 46 místnostmi a velikým dvorem; každá židovská rodina obývala jednu nebo dvě místnosti. Muslimové nazý-

Pohled na Sarajevo přes bránu židovského hřbitova.

vali toto obydlí *velika avlija*, což znamená veliký dvůr, nebo *čivuthana*, židovský dům, Židé mu říkali španělsky *cortijo*. Podobné domy se nalézaly i jinde na Balkáně. Roku 1581 vznikla s finanční pomocí osmanské vlády v *cortiju* synagoga *Il cal grande*, dodnes známá pod jménem Starý templ; poničená byla za druhé světové války a znovu za války v 90. letech minulého století. Dnes je opravená a slouží coby židovské muzeum.

ŽIDOVSKÁ OBEC

Většina z nás má Sarajevo spjato s nádherným iluminovaným rukopisem Hagady ze 14. století. Až do roku 1894 patřila jedné sarajevské rodině, za druhé světové války se ji zázrakem a statečností nežidovského ředitele muzea podařilo zachránit před zničením.

O životě obce však existují dokumenty až z 20. let 18. století. Dostup-

né jsou ale pouze zčásti coby kopie, které zhotovil historik Moritz Levy; originály, včetně veškerého židovského archivního materiálu byly zničeny během šoa. Na přelomu 18. a 19. století žilo v Sarajevu zhruba 1000 Židů. Už dávno to nebyli jen kupci, ale také lékaři, lékárníci, krejčí, obuvníci, řezníci, kovodělníci, truhláři, barvíři, skláři. Rabíni sem přicházeli odjinud, až roku 1770 založil vrchní rabín sarajevské obce David Pardo, původem z Benátek, v Sarajevu ješivu, rabínský seminář.

Roku 1878 se Bosna stala součástí Rakouska-Uherska a v Sarajevu byla, po vzoru Vídně, založena sefardsko-izraelská náboženská obec, která volila svého předsedu a směla vybírat poplatky od členů přiměřeně jejich příjmu. Do Bosny a také do Sarajeva přicházeli Židé z ostatních oblastí Rakouska-Uherska, z Maďarska, Haliče, českých zemí, Polska, a zakládali své vlastní obce. Sefardští Židé, kteří mezi sebou i nadále používali ladino, španělštinu 15.

století, pohlíželi na aškenázské Židy svrchu.

Na židovském hřbitově na svahu nad městem jsou jasně oddělené dvě části: v levé jsou výlučně sefardští Židé, v pravé aškenázští.

Aškenázové měli vlastní synagogy. Jedna z nich, postavená v roce 1902 v tehdy populárním pseudomaurském slohu, měla štěstí, že byla za druhé světové války pouze poničena, ale nikoli zbořena, a slouží dodnes jako jediná jediné sarajevské obci. V přízemí je společenská místnost, v prvním patře krásná modlitebna, zcela zrenovovaná.

Rakouská hospodářská politika byla pro Židy příznivá. Židé se hojně účastnili průmyslového podnikání a mezi majiteli a řediteli prvních továren bylo mnoho sefardských Židů. V židovských základních školách se začala učit také srbochorvatština a mnozí Židé posílali své děti na nežidovské vyšší školy.

V roce 1910 žilo v Sarajevu už 6400 židovských občanů. Až do roku 1941 hráli Židé významnou roli v hospodářském životě Bosny; tento trend zastavili až Němci a ustašovci.

Období druhé světové války přežilo jen málo bosenských Židů. Ti, kteří bojovali s partyzány, zpravidla dostávali v Titově státě vysoké funkce, do Sarajeva se vrátilo jen několik přeživších.

SARAJEVO DNES

Dnešní obec má na 600 členů a jen hrstka pochází z nesmíšených rodin a má židovského partnera. Ve městě, kde před relativně krátkou dobou zuřila válka, jejíž stopy jsou stále patrné, ve městě, v jehož okolí se ještě dnes nalézají miny, funguje velmi dobře židovská obec. Za války, v 90. letech minulého století, fungovala rovněž: po příkladně organizované evakuaci starých lidí a dětí (zavčas před obléháním města) jí zbylo dostatek léků, aby jimi mohla zásobovat potřebné ve městě, bez rozdílu náboženské příslušnosti. K tomu vznikla speciální lékárna (dodnes ve městě známá jako Židovská lékárna). Za války byla na obci zřízena také kuchyň.

První, co návštěvníka obce napadne, je, že se tu všichni dobře znají. Lidé v Sarajevu jsou srdečnější než Středoevropané, snad je to způsobeno jižnější polohou Bosny. Ladinem mlu-

se v ladinu zpívají některé šabatové písně při bohoslužbě.

Obec pořádá programy pro děti a řadu kulturních akcí pro dospělé. Organizuje je 64letý publicista Eli Tauber, který v roce 1992 odešel do Izraele, po válce se ale vrátil, aby své komunitě pomáhal.

Jediná sarajevská synagoga.

Obec podporuje finančně potřebné členy a zdejší košer kuchyně se těší velké oblibě, a to nejen u svých členů.

Strávila jsem tu letošní Purim a u našeho stolu se sešla pestrá muslimsko-protestantsko-katolicko-židovská společnost. Pozvala mě sem moje mladá kamarádka Nina. Je muslimka, i když nepraktikující; během války strávila několik let s rodiči v Němec-

a teď pracuje na disertaci, která se zabývá holokaustem v Bosně. Navázala kontakt se sarajevskou židovskou obcí, která se jí stala jakýmsi druhým domovem. Židovské svátky neslaví z náboženských důvodů, ale je tu pokaždé srdečně vítána. Její partner, anglický

katolík, který studoval politické vědy a teď se zabývá srovnáváním genocid, se chodí každou sobotu modlit do místní synagogy, kde, jak mi sdělil, nachází patřičný klid v duši.

O krátký program se postaraly děti. Předvedly purimové scénky a zazpívaly několik židovských písniček. Celý zbytek večera vyhrávala živá hudba, která mi připomněla dávné doby. Nechyběly písně jako „Whatever Will Be, Will Be“ a „Spanish Eyes“ a na mé speciální přání „Ó Mariáno“, chorvatská lidová, starším Čechům známá od táboráků: celý sál náruživě zpíval spolu s hudebníky.

Nálada byla náramná, skvělé jídlo i víno, žádná atmosféra na příliš vážnou debatu. Z několika krátkých rozhovorů jsem vyrozuměla, že mnoho rodin má dospělé děti v Izraeli nebo v USA.

Otázka budoucnosti židovské obce souvisí s budoucností samotné Bosny a Hercegoviny. Antisemitismus se tu prakticky neprojevuje, Židé tu přímo ohrožení nejsou. Problém spočívá v nedostatku pracovních příležitostí. Země je ve špatné ekonomické situaci a zatím není naděje na začlenění Bosny do evropského svazku. Mladí se proto často rozhodují pro emigraci. A tak přejme sarajevské obci do budoucna to nejlepší...

Text a foto VĚRA TRNKOVÁ

Sarajevo 2015.

ví dnes na židovské obci snad už jen předseda, narozený za druhé světové války v jednom z koncentračních táborů na území Jugoslávie. Ale dodnes

ku, v roce 1996 byli odsunuti zpět do Bosny. Studovala v Heidelbergu a ve Štýrském Hradci v rámci programu židovská studia, vrátila se do Sarajeva

DNY JERUZALÉMA V PLZNI A V PRAZE

V červnu proběhne již třetí ročník festivalu

Dny Jeruzaléma, Days of Jerusalem, jsou unikátním mezinárodním festivalem, který má v České republice už svou tradici. Jde o festival multižánrový, jenž zahrnuje tanec, hudbu, vizuální umění, film a kulinařské umění. Letošní ročník se odehraje v Plzni ve dnech 19. a 20. června a v rámci ozvěny pak v Praze od 21. do 23. června. K nejzajímavějším akcím patří výstava s názvem *(ID)ENTITA* – ta bude k vidění v DEPO2015 v Plzni a bude přístupná již od 3. do 25. června.

MINULOST, ALE HLAVNĚ PŘÍTOMNOST

Festival v Praze je tradičně pořádán pod záštitou jeruzalémské radnice a Magistrátu hlavního města Prahy. První a druhý ročník Dnů Jeruzaléma (DJ) se konal v červnu 2013 na různých místech v centru metropole a v červnu 2014 na pražské náplavce. Rozsahem, šíří záběru, tematickou a žánrovou pestrostí navazoval na úspěšné Dny Prahy v Jeruzalémě (*Days of Prague in Jerusalem*), které proběhly roku 2012, a představoval vůbec první takto reprezentativní a ucelenou přehlídku kultury Jeruzaléma za hranicemi země.

České publikum mělo jedinečnou příležitost poznat město tří světových náboženství jako inspirativní prostředí, ze kterého vzešli umělci a soubory světové úrovně. DJ se uskutečnilo na frekventovaných místech v centru pražské metropole, ale i v poklidu barokních paláců či parků, a získaly kladné ohlasy médií i sympatie veřejnosti.

Jeruzalém a Praha mají hodně společného a mají i řadu společných zájmů. Obě města jsou poznamenána stigmatem historických měst, jejichž přítomnost je ve stínu slavné minulosti, a obě se snaží být inovativními a moderními místy. Proto je cílem obou projektů představit svou současnou mladou uměleckou scénu a podpořit tak její rozvoj. Snahou je ukázat města Prahu a Jeruzalém tak, jak je lidé neznají, a představit je v celistvosti jejich současné podoby. Díky zlepšující se spolupráci vznikají následně nové společné projekty, a to nezávisle na festivalu.

JAZZ, VÝSTAVY, KUCHAŘSKÉ SPECIALITY

V minulém roce byl festival zaměřen především na hudební část – kromě kapely Black Betty, která každý den po dobu festivalu účinkovala na pražské náplavce v rámci tzv. Jeruzalémské kavárny, bylo možné zhlédnout jazzmana Elada Gellerta, The Angelcy nebo kapelu Betty Bears.

Tento rok se bude festival konat nejen v Praze, ale i v Plzni v rámci projektu

Palestinský šéfkuchař Kamel Hashlomon z Jeruzaléma.

Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015. Návštěvníci festivalu se mohou těšit na koprodukční výstavu volného umění a designu představující plzeňské a jeruzalémské umělce v režii české a jeruzalémské kurátorky, okusit speciality jeruzalémské kuchyně od palestinského a izraelského šéfkuchaře, zhlédnout koprodukční taneční představení v choreografii jeruzalémské tanečnice Sofie Krantz a devíti českých tanečníků a filmové projekce, zaposlouchat se do jeruzalémského undergroundového hip hopu, vyslechnout zajímavé přednášky, zúčastnit se workshopů či zavítat do Jeruzalémské kavárny.

Jeruzalém byl v průběhu tří tisíciletí nejdříve zničen a znovu vybudován. Stále však zůstával duchovním a kulturním průsečíkem – centrem, které vedlo vývoj společnosti dál. Dny Jeruzaléma představují Jeruzalém jako otevřený prostor pro mírovou koexistenci různých náboženství, jejich vzájemné poznávání a tolerantní soužití, v němž je místo pro spolupráci Židů i Arabů, stoupence judaismu, křesťanství i islámu. Festival se pyšní ná-

lepkou Hate Free Fest (Festival bez nenávislosti), kterou uděluje iniciativa HateFree Culture, jejíž postoje a hodnoty festival svým charakterem sdílí.

Cílem festivalu je přiblížit realitu města, které je přes propast vzdálenosti i věků intimně provázáno s evropskou kulturou. Pouto, které nejspíš nejlépe dokážou vyjádřit tamní umělci. DJ jsou nepolitickou multikulturní akcí a dávají prostor jeruzalémským tvůrcům rozličných vyznání i národností.

Z PROGRAMU

Návštěvníci by si neměli nechat ujít výstavu volného umění a designu *(ID)ENTITA* jeruzalémských a plzeňských umělců, která se připravuje pro program v Plzni. Stejně jako v minulosti byli umělci

v obou městech vybíráni na základě demokratické otevřené výzvy, zúčastnit se tedy mohl kdokoli. Podmínkou však bylo spojení s městem Jeruzalém. Výsledkem je velmi různorodá směsice uměleckých osobností. Výstava bude obohacena i o několik zajímavých workshopů a módní přehlídku za přítomnosti nebo v režii čtyř jeruzalémských umělců, kteří do Plzně přijedou.

Dalším z koprodukčních projektů, který DJ přináší, je taneční představení s názvem *White Piece*, které vznikne spoluprací jeruzalémské choreografky Sofie Krantz s českými tanečníky v průběhu jejího pobytu v Plzni. Minimalistická taneční performance pro devět tanečníků vychází z kulturních střetů. Jednoduché estetické pojetí představení provokuje k zásadním morálním otázkám.

Mezi chystanými filmy nebudou chybět nové snímky. Filmoví fanoušci se mohou těšit například na drama *Tančící Arabové*, dokument *Blues by the Beach* a *Večírek na rozloučenou*, který se promítal na festivalu v Benátkách. Po celou dobu festivalu budou probíhat koncerty jeruzalémské kapely The Hazelnuts, která originálním způsobem mixuje hudební styly 30. let se současnými trendy.

Čeští gurmáni budou mít možnost seznámit se s jeruzalémskou kuchyní, a to během akce v Praze. Díky festivalu do ČR již potřeť zavítá duo šéfkuchařů Ilan Garousi a Kamel Hashlomon z Jeruzaléma.

Více informací naleznete na webových stránkách www.daysofjerusalem.com. Srdečně vás zveme!

MARINA ŠTERNOVÁ

IZRAEL: S křehkou vládou

Izrael má novou vládu. Je to už čtvrtá vláda premiéra Benjamina Netanjahua a celkem 34. vláda Státu Izrael (z toho plyne, že průměrná životnost jednoho kabinetu činí dva roky). Vznikala nejdéle ze všech vlád, využila až do mrtvé ústavně dané lhůty (byla dojednána 90 minut před tím, než by prezident Rivlin podle zákona musel vyhlásit nové volby). Tisk s jistou jízlivostí psal, že v historii Izraele se ještě nestalo, aby po volbách designovaný premiér vládu nesestavil – teď k tomu nebylo daleko. Ale po tomto výčtu rekordů či zajímavých položek nezbývá než konstatovat, že je to vláda poněkud rozpačitá.

Její rozpačitost koření už v tom, že v Knesetu se opírá jen o 61 poslanců, tedy o většinu jednoho jediného hlasu. Když Bibi po jejím schválení řekl, že „61 je dobré číslo“, myslel to asi z legrace, ale moc lidí se tomu nesmálo. Z té nejtěšnější možné většiny plynou dvě věci. Zaprvé: v této podobě je to vláda křehká a příliš snadno vydíratelná. Zadruhé: premiér Netanjahu se ji bude snažit posílit o nějaké další poslance či celý poslanecký klub.

V době uzávěrky červnového *Rch* to například vypadalo tak, že ministerstvo zahraničí si nechává v osobní gesci sám premiér. Ale v téže době noviny psaly, že místo šéfa diplomacie jen rezervuje pro Jicchaka Herzoga, lídra levého středu (Sionistický tábor, spojení Herzogovy Strany práce a středové strany ha-Tnua Cipi Livniové). Ovšem v téže době sám Herzog vehementně popíral, že by do tak šilného podniku s Bibim šel. Těžko být v takové situaci prorokem. Laskavý čtenář by se tedy neměl divit, kdyby v době, až bude tento článek číst, bylo něco už jinak.

NIC PRO LIBERÁLY

Teď už k tomu, co je jasné a co se v principu nezmění. Pokud Netanjahu před půl rokem vyvolal předčasné volby s tím, že ty mu rozdají lepší karty k vládnutí, těžce se mýlil. Místo solidní majority má většinu jednoho hlasu a místo relativně vyhraněného kabinetu (sekulární a ekonomicky liberální vláda pravice bez účasti náboženských stran) má velmi různobarevný mix, na jehož akceschopnost a hlavně výdrž by nikdo nevsadil.

Vládu sestavil ze svého Likudu, strany Kulanu (My všichni) bývalého likudníka Mošeho Kachlona, Židovského domova Naftaliho Beneta a stran náboženských:

sefardského Šasu a aškenázského Jednotného judaismu Tóry. Vládní mix pravice a religiózních stran není v Izraeli ničím novým, patří spíše k tradici, ale oproti dosavadní Bibiho vládě a hlavně jejímu programu je to velmi výrazný přelom, který už přinesl důsledky a další ještě přinese.

Prvním, a sice osobním důsledkem je fakt, že do této vlády nevstoupil Avigdor Lieberman se svými „Rusy“ (Izrael je náš domov). Právě jeho účast se obecně očekávala. Jenže vládní angažmá religiózních stran Liebermana odradilo, čímž nečekaně uvolnil místo ministra zahraničí a především zásadně oslabil Bibiho koaliční většinu v Knesetu.

Lieberman, ať už si o něm kdokoli myslí cokoli, prostě „nepřekoušl“, že reformní program Bibiho minulé vlády v kabinetu s náboženskými stranami de facto skončí, ještě než se stačil rozjet. Jak už bylo řečeno, začátkem roku 2013 Netanjahu sestavil pravicovou, sekulární a ekonomicky liberální vládu, která vykročila k zásadním a potřebným reformám. Zpracovala a předkládala témata, která sice vyvolávají rozepře, ale stát je musí řešit. Tím hlavním bylo téma vojen-

Kneset, sídlo izraelského parlamentu. Foto archiv.

ské služby mladých ultraortodoxních mužů (podařilo se vypracovat návrh zákona). Dalším bylo snižování rozpočtového schodku a státního dluhu (ukazatele se podařilo přiblížit k úrovni, jež by opravňovala ke vstupu do eurozóny, kdyby to bylo aktuální). A dalším tématem – leč zbytečným a hojně kritizovaným na příč politickým spektrem – byla příprava zákona o židovském charakteru Izraele.

Skladba nové vlády logicky povede k tomu, že již nachystané kroky může pod-

razit. Proto z ní Lieberman už preventivně vycoval. Likud se kvůli Šasu i Jednotnému judaismu Tóry zřekl závazku povinné vojny pro studenty ješiv, stáhl návrh zákona, který by usnadnil náboženské konverze, a slíbil zvýšit rozpočtové příspěvky pro ješivy. Že to není nic pro Liebermana, je jasné. Ale není to nic ani pro silnou většinu voličů Likudu. Čerstvý průzkum mezi nimi doložil, že 74 procent z nich považuje ústupky religiózním stranám za příliš velké.

VLÁDA TO NEVYTRHNE

Ve veřejné debatě jsou na jedné straně lidé, kteří Bibimu vyčítají, že vládu takto složenou a opírající se o tak slabou většinu vůbec sestavil. Chajim Weizmann, jmenovec prvního prezidenta Izraele, v *Jediot achronot* napsal: „Každý bastard je teď králem a odpovědnost padá na Netanjahua.“ To je silný výraz na to, že Weizmann přednáší vládní a veřejnou diplomacii na Interdisciplinárním centru v Herzlii (první soukromá vysoká škola v zemi), ale asi to tak cítí.

Oponenti razí názor, že to, co nefungovalo v minulém Knesetu, by nefungovalo ani teď: „Levice to nechce, ani my na pravici to nechceme. Nový Kneset může fungovat aspoň nějaký čas,“ píše jeden. „Tahle mickeymouseovská fraška zvaná vláda skončí spíš dřív než později. Stačí,

aby jeden poslanec Likudu onemocněl či uvízl v dopravní zácpě,“ namítá jiný.

Z toho se žádná seriózní prognóza neuplete. Za pravdu tak dostává spíše Thomas Friedman z *The New York Times*, jenž už před sedmi lety napsal: Při pohledu zvenčí působí Izrael chaoticky, ale je to slabý stát se silnou občanskou společností. Vládní handrkování působí nehezky a neefektivně. Ale Izrael jako ekonomický, technologický či inovativní činitel šlape úspěšně.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ŠŤASTNÝ ŽID ...a další události

Vybráno z českých médií/

Na otázku „Jaká období v našich dějinách hodnotíte pro nás, Čechy, jako ta nejobtížnější?“ odpovídá historik Pavel Kosatík v rozhovoru pro deník Právo: „Měl jsem na mysli třeba osud českých Židů za protektorátu, těch zhruba osmdesát tisíc mrtvých, kteří zemřeli na základě rasové teorie. Nedostali vůbec šanci rozhodnout o svém osudu, ničím se neprovinili. Bylo jim prostě upřeno právo na život. Netuším, jestli se obecně ví, že deset tisíc z nich vůbec nedojelo do vyhlazovacích táborů. Spáchali předtím sebevraždu.“ (Magazín Práva 2. 5.) ■ V kolínském synagoze dnes začala výstava, která dokumentuje život a dílo rabína a spisovatele Richarda Federa. Rabín v Kolíně působil od roku 1917 do roku 1953. Současně dnes byly k uctění památky jeho rodiny před domem, ve kterém žil, položeny čtyři památné dlažební kostky, takzvané stolpersteine. Původní kolínské židovské ghetto zahrnuje nynější ulice Na Hradbách a Karoliny Světlé. Po válce se zpět vrátilo jen několik transportovaných Židů, včetně Federa. Jeho rodina zahynula v koncentračních táborech. Zdejší synagoga patří k nejcenějším památkám svého druhu na území Čech. Výstava, která potrvá do 31. října, přibližuje osud, život i dílo dlouholetého a zároveň posledního kolínského rabína. (MF DNES 2. 5.) ■ Na svůj návrat z Terezína vzpomíná v Respektu spisovatel Ivan Klíma: „Byly to úplně nádherné dny. Z nějakého důvodu jsem v Terezíně hrozně bažil po lese. Po procházce lesem. Tak mě jedna sestřenice vzala za Motol. I když to bylo docela nebezpečné, protože v lese se mohli pořád skrývat němečtí vojáci. A pak jsem hodně četl a hodně hrál kopanou. Celá tahle nádhera byla zkažená jen tím, že jsem musel jít zpátky do lavice. Strýček mi řekl: ‚Teď už jsi zase normální Čech, takže musíš do školy.‘ Takovýmhle nepřijemnostem jsem si v Terezíně odvykl. Ředitel mě uvedl do třídy a řekl spolužákům, aby na mě byli hodní, že jsem byl v koncentráku. Nikdo z nich netušil, co to je

koncentrák, měli úplně jiné starosti. Trochu jsem se bál, že budu středem pozornosti, ale byl jsem jim zcela spontánně naprosto ukradený. Což bylo to nejrozměšší, co se mohlo stát.“ (2. 5.) ■ Při úterním setkání s bývalým prezidentem Václavem Klausem probírala šéfka francouzské nacionalistické Národní fronty Marine Le Penová budoucnost Evropy. Uvedla to ve středu na tiskové konferenci po skončení konference ve sněmovně, na které vystoupila. Klausovi prý také slíbila, že napraví velkou nespravedlnost, že nebyl jako prezident pozván do Francie. Klaus by měl vystoupit na akcích Národní fronty a mluvit o svých názorech na Evropskou unii a euro, které podobně jako Le Penová dlouhodobě kritizuje. „Proč ne?“ reagovala na dotaz z řad novinářů, zda by v čele strany připustila muslima či Žida. Řekla, že mezi svými příznivci strana nerozlišuje rasový či národnostní původ. (Lidovky.cz 6. 5.) ■ „Vzestup radikálních hnutí, přetrvávající ekonomické obtíže, to bylo přesně to, co přivedlo Hitlera k moci. Jako historik mě také děsí útoky proti Židům, které se v Evropě objevují. Nebo když posloucháte především různá radikální levicová seskupení, která hovoří o mezinárodním spiknutí bankéřů a nadnárodních korporací, tak tam slyšíte podobné formulace, které používali nacisté,“ říká v článku pro Hospodářské noviny historik Petr Koura, který získal prestižní cenu nadace Neuron. (11. 5.) ■ Jako každoročně i letos se Masarykovo muzeum v Hodoníně zapojí do Festivalu muzejních nocí. Téma bude korespondovat s aktuální výstavou *Šalom – Po stopách židů na Hodonínsku*. Páteční večer na nádvoří

zámečku se ponoří do židovských melodií i rytmu kroků izraelských tanců. Za čtyři hodiny hudebně tanečního programu se vystřídají tři interpreti, komorní pěvecký sbor Lila ze Strážnice, Duo GraŽ a jejich host Isabela Oravová a do třetice Taneční soubor Yocheved, který působí při Základní umělecké škole v Třebíči. (Slovácko 12. 5.) ■ Padesáté výročí oficiálního navázání diplomatických vztahů mezi Německem a Izraelem si v těchto dnech připomněl na státní návštěvě v Berlíně izraelský prezident Reuven Rivlin. V předvečer výročí uzavřely obě země smlouvu na čtyři válečné lodě za víc než 400 milionů eur. „Co se podařilo za minulých 50 let mezi našimi zeměmi, je zázrak,“ konstatoval Rivlinův protějšek Joachim Gauck. Odškodnění za hrůzy holokaustu a navázání vztahů s Izraelem znamenalo pro západní Německo vstupenku zpět mezi civilizované státy. Země, kde vznikl plán na vyvraždění Židů, je dnes nejvěrnějším evropským spojencem Izraele a s výjimkou USA a Číny i největším obchodním partnerem. (čt24.cz) ■ Benno Varon, který ve Vídni vyrostl a vystudoval, později se stal izraelským diplomatem a před necelými pěti lety zemřel ve Vídni, v knížce *Význání*

šťastného Žida píše: „Za časů monarchie byli dobře oblečení muži vítáni v kavárnách slovy: ‚Dobré ráno, pane hrabě!‘ Samozřejmě žádnými hrabaty nebyli, a číšník to velmi dobře věděl, ale zrovna tak věděl, že tímto omylem mužům zalichotí a že se to odrazí na výši spropitného. Po pádu monarchie číšníci začali hosty oslovovat ‚Pane doktore!‘, tedy titulem, který v Rakousku není vyhrazen jen lékařům. A v časech krize, kdy se doktorům nedařilo, volili oslovení ‚Pane řediteli‘. Na což někteří hosté reagovali slovy: ‚Děkuji, ale už nejsem ředitelem. Konečně jsem si našel práci.‘“ (Hospodářské noviny 13. 5.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

V pražské Bubenci stojí řada reprezentativních vil. Tři z nich patří ke komplexu ambasad světových velmocí: USA, Ruska a Číny. Jejich autorem byl **MAX SPIELMANN** (3. 4. 1881 Kroměříž – 20. 6. 1970 Wiesbaden), „dvorní architekt“ bohaté německo-židovské rodiny Petschků, pro niž mj. postavil i „Pečkárnu“ alias Petschkův bankovní palác. Od jeho smrti uplyne letos v červnu přesně **45 let**.

Max Spielmann se narodil jako deváté z deseti dětí v německo-židovské rodině, která přináležela do Boskovic. Otec Hermann Spielmann působil jako vrchní učitel v kroměřížské lidové veřejné škole a následně se stal ředitelem židovské školy v Boskovicích.

Max Spielmann studoval v letech 1901–1905 na vídeňské technice, poté zřejmě přešel na německou techniku do Prahy. Zde zůstal i po studiích, protože je doloženo, že tu zastával místo asistenta u prof. Sablika. V české metropoli působil jako stavební adjunkt, inženýr a architekt. Později si zřídil vlastní kancelář, která se specializovala na pozemní stavby a měla sídlo v Rytířské ulici č. p. 22. V dubnu roku 1934 se přestěhoval do Brna. V meziválečné době Spielmann také hodně cestoval, a to zejména do Německa, Rakouska a do severní Afriky.

Roku 1938 požádal Spielmann na konzulátu v Marseille o prodloužení cestovního pasu. Ve Francii zůstal i po okupaci Čech a Moravy nacisty. Usadil se v Nice, kam za ním přijela i jeho manželka Irena, rozená Freundová. Jejich manželství zůstalo bezdětné. Na jihu Francie přežil Spielmann válku a unikl tak tragickému osudu drtivé většiny svých příbuzných, kteří se stali obětí šoa. Po jejím skončení mu však byla zamítnuta žádost o zachování čs. občanství s odůvodněním, že nebyl obětí nacistické perzekuce a ani neprokázal účast na protinacistickém odboji. V duchu této „úřednické logiky“ byl zároveň označen za německého státního příslušníka. Roku 1956 se Spielmann přestěhoval do německého Wiesbadenu, kde strávil zbytek života a kde byl také na místním jižním hřbitově pohřben.

Zatímco Spielmannovy monumentální a honosné stavby, inspirované klasicizujícím barokem a klasicismem, můžeme do-

dnes obdivovat, sám architekt upadl v zapomnění. Jeho životní osudy více podkryla např. Jana Stará-Oberreiterová ve studii, která byla publikována ve sborníku *Židé a Morava*.

Před **75 lety, 15. 6. 1940**, zemřel v Paříži německý prozaik, dramatik a lékař **Ernst Weiss** (nar. 28. 8. 1882). Pocházel z Brna, vystudoval medicínu v Praze a Vídni, působil jako loďní lékař na Dálném východě, v Číně a v Japonsku, za první světové války sloužil v Maďarsku a v Haliči. Před nacisty uprchl z Berlína přes Prahu do Paříže, zde spáchal v den, kdy německá vojska obsadila Francii, sebevraždu. Patřil k přátelům spisovatelů pražské německé literatury,

Max Spielmann. Foto archiv.

především Lea Perutze, Franze Werfela a Franze Kafky. Je autorem řady próz a dramát, z nichž za nejvýznamnější je považován *Očtý svědek*. V češtině vyšly též jeho prózy *Georg Letham, lékař a vrah* a *Jarmila: milostný příběh z Čech*.

Dne **16. června** uplyne celé století, kdy se narodil český rozhlasový režisér, dramaturg, recitátor a překladatel **Josef Červinka** (pův. jm. J. Schwarz, zemřel 23. 8. 2003). Po-

cházel z Luže, před válkou studoval herectví, poté odešel do Velké Británie, kde působil (spolu se svým přítelem Pavlem Tigridem) v českém vysílání BBC. V roce 1947 začal pracovat v Československém rozhlasu. Režijně připravil, inscenoval či zahrál několik stovek básnických, prozaických a dramatických textů a vydal několik svazků vynikajících překladů z angličtiny (W. Faulkner, E. A. Poe, J. Updike ad.). Roku 2003 mu vyšla kniha vzpomínek *Tripělivě obnošené tělo*.

Před **70 lety, dne 29. 6.**, byla v Moskvě podepsána smlouva mezi Sovětským svazem a ČSR o připojení Podkarpatské Rusi k Ukrajinské SSR. Tomuto aktu předcházely násilné odvody „nepohodlných Rusínů“ do Rudé armády a zřizování internačních táborů pro „nepřátele sovětského režimu“. Protože zástupci místního obyvatelstva nebyli k uzavření smlouvy přizváni, bývá tento akt historiky označován jako „rusínský Mnichov“. Z připojeného území mohli odjet lidé, kteří měli nárok na československé občanství, tzv. optanti – tak se do poválečného Československa odstěhovalo na 120 tisíc obyvatel, mnozí židovského původu (více o jejich osudu v ČSR viz str. 14–15). **(ra, am)**

NEDOŽITÝCH 85 LET OTY PAVLA

Na počátku července by oslavil **85. narozeniny** spisovatel a novinář **Ota Pavel** (původním jménem Otto Popper, nar. 2. 7. 1930 v Praze), vedle Karla Poláčka zřejmě nejčtenější český židovský autor. Připomeňme, že začínal roku 1949 jako sportovní redaktor a že jeho reportáže pozvedly úroveň sportovní publicistiky, již dodnes nikdo neprekonal. Poté, co vážně onemocněl (maniodepresivní psychózou), začal psát nostalgicky laděné autobiografické příběhy: *Smrt krásných srnců* (1971) a *Jak jsem potkal ryby* (1974). Jeho povídka *Běh Prahou*, která byla po cenzurním zásahu z prvního vydání *Smrti krásných srnců* vyřazena, kolovala v 70. a 80. letech v hojných opisech. Pavlovy sportovní a zejména autobiografické prózy se dočkaly početného filmového, televizního i jevištního zpracování (naposledy zrežiroval A. Goldflam adaptaci povídek pod názvem *Zlatí úhoři*). Pavlovy knihy vycházejí ve stále nových vydáních, v klasické či elektronické podobě nebo jako audioknihy, a to i v překladech (viz dále). Zemřel v Praze 31. 3. 1973.

OTA PAVEL V BOLONI

V roce 2013 vydalo italské nakladatelství Keller knihu Oty Pavla *Smrt krásných srnců*, soubor sedmi autobiografických povídek, v nichž spisovatel vzpomíná s láskou na své dětství a dospívání v židovsko-české rodině. K jeho počtě zorganizovalo Židovské muzeum v Boloni ve čtvrtek 7. května 2015 večer četby a hudby na téma *Otcové a synové podle spisovatele Oty Pavla (1930–1973)*. Úvodní slovo měl boloňský profesor literatury Fabio Vicari, který mluvil o životě a díle spisovatele, o deportaci jeho otce Lea Poppera se dvěma staršími syny Hugem a Jiřím do Terezína, o práci Oty Pavla. Během hudebního večera proběhla četba úryvků ze sedmi povídek O. P. a zazněl klavírní doprovod. Z povídek je zcela zřejmé, že otec Leo Popper byl pro malého Otu a jeho dva starší bratry životním vzorem: se svou láskou k řece Berounce, k rybám, dobrým vztahem k přírodě Křivoklátska, se svým smyslem pro humor a hlavně vůlí nenechat se nikdy porazit!

I proto spisovatel trpěl po celý svůj život neustálou výčitkou kvůli tomu, že si změnil židovské příjmení. Svému příteli novináři Jaroslavu Jarošovi se svěřil, že by si nejraději vzal zpět původní příjmení Popper. Kdyby žil déle, jistě by to udělal.

J. Jarošová

Helena Tomanová-Weisová VÝHLED Z HRADČAN

▪ Nový výbor textů pražské německo-židovské spisovatelky, herečky a rozhlasové reportérky Heleny Tomanové-Weisové (1912–2007) zahrnuje autobiograficky laděné prózy, v nichž se vrací ke svému mládí v multikulturní Praze i tragickým válečným událostem a zachycuje atmosféru předválečné a protektorátní Prahy. Část textů napsala autorka v němčině, část v češtině.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2015. Z němčiny přeložil Vratislav Slezák. 120 stran, fotografický doprovod, dop. cena: 198 Kč.

Roman Jakobson

MOUDROST STARÝCH ČECHŮ Odvěké základy národního odboje

▪ Kniha *Moudrost starých Čechů*, která vyšla roku 1943 v americkém exilu, zaujímá jedinečné místo v tvorbě jazykovědce a spoluzakladatele pražského lingvistického kroužku Romana Jakobsona (1896 až 1982). Literárněhistorický zájem zde přerůstá v otevřeně manifestovanou ideologii „československého“ vlastenectví, jež se účinně zapojuje do národního odboje proti nacismu.

Ačkoli se jedná o nejrozsáhlejší Jakobsonovu bohemistickou práci, nikdy již znovu nevyšla a stala se bílým místem ve znalosti jeho díla, spíše legendou než poznanou skutečností. V době vydání přitom vyvolala značnou pozornost a bouřlivé reakce od nadšeného přitakání až po naprosté odmítnutí. Nové komentované vydání spisu proto doprovázejí hlavní příspěvky exilové polemiky, do které tehdy vstoupily významné osobnosti české politiky, vědy či kultury: Stanislav Budín, J. L. Hromádka, Adolf Hoffmeister, Jiří Voskovec, Eduard Goldstücker a Otakar Odložilík.

Rozsáhlá výkladová studie editorů Tomáše Hermanna a Miloše Zelenky nově osvětluje místo Romana Jakobsona v české kultuře a vědě na pozadí jeho válečného spisu.

Vydalo nakl. Pavel Mervart v Červeném Kostelci a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v Praze roku 2015. 384 stran, dop. cena 349 Kč.

AKCE ŽMP V ČERVNU

Židovské muzeum v Praze vás zve na následující akce:

▪ **Komentovaná prohlídka:** dne **28. 6.** od 17 hodin se koná komentovaná prohlídka výstavy *Zmařené naděje: Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů* (viz strany 14–15) v doprovodu jejího autora, filmového dokumentaristy Martina Šmoka. Základní vstupné je 40 Kč.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Batsheva Dance Company. Foto archiv.

▪ **Muzejní noc:** I letos vás srdečně zveme k návštěvě vybraných expozic Židovského muzea v Praze u příležitosti již 12. ročníku Pražské muzejní noci. Návštěvníci budou mít možnost dne **13. června** od 22.30 zdarma navštívit Klausovou a Španělskou synagogu. Součástí programu budou i dílny pro děti ve Španělské synagoze.

▪ **Představení:** Divadlo Archa a ŽMP vás zvou na představení *Kadiš* (Kaddisz), které se koná dne **10. a 11. června** ve 20.00 v Arše (Na Poříčí 26, Praha 1). Titul odkazuje k židovské modlitbě za mrtvé a je divadelní adaptací románu Imreho Kertésze, držitele Nobelovy ceny za literaturu, *Kadiš za nenarozené dítě*.

Režie: Barbara Lanciers, účinkuje Jake Goodman. Hra bude provedena v angličtině s českými titulky. Vstupenky (za 290 a 190 Kč) lze koupit v pokladně divadla a na www.archatheatre.cz.

DISKUSE V MAISLOVCE

▪ Zveme vás na další Diskusi v Maislovce tentokrát na téma „Hebrejštiny za Husáka a za Havla“. Kdo, kdy, proč a jak u nás hebrejštinu vyučoval, studoval nebo používal? Jak se dařilo novohebrejštině za Husáka? A jak se daří knihám izraelských spisovatelů u českých čtenářů dnes? O tom budou hovořit tři významné české hebraistky, překladatelky a učitelky hebrejštiny: Jiřina Šedinová; Lenka Bukovská a Magdalena Krížová.

Diskuse se koná ve čtvrtek **4. června** v 18 hodin v Maislově 18 ve 3. patře.

MUŽI NA KŘÍDLECH VE KBELÍCH

▪ V Leteckém muzeu Kbely (Mladoboleslavská ulice, Praha 9) je přístupná výstava, věnovaná příběhům československých pilotů a leteckých mechaniků ve službách Státu

Izrael s názvem *Muži na křídlech*. Letce vyfotografovala Pavlína Schulzová, komentář napsala Irena Kalhousová. Výstava se otevře během Pražské muzejní noci, **13. června**, a potrvá do konce měsíce.

SOUBOR BATSHEVA DANCE COMPANY V PRAZE

▪ Ve středu **24. června** od 20.00 se v Hudebním divadle Karlín koná v rámci festivalu Tanec Praha 2015 představení izraelské Batsheva Dance Company nazvané *Last Work*. Tvůrcem inscenace je choreograf a tanečník Ohad Naharin. Jedná se o světovou premiéru díla, které rozvíjí tělesný pohyb coby nejsilnější výraz ze všech uměleckých prostředků. V díle se představí celý 18členný soubor. Slavná Batsheva Dance Company zavítá do ČR poprvé.

Čeny vstupenek jsou 230, 290, 390, 490, 630, 790, 890 a 1090 Kč.

Představení je oficiální akcí oslav 25. výročí obnovení diplomatických vztahů mezi Československem a Státem Izrael. Akce se koná pod záštitou velvyslance Státu Izrael v ČR, pana Garyho Korena.

SYNAGOGA V KOSOVĚ HOŘE

▪ Dne **14. června** se v synagoze v Kosově Hoře na Sedlčansku od 16 hodin koná koncert skupiny Ester – tradiční židovské hudby. Vstupné je 100 Kč.

SYNAGOGA TURNOV

▪ Zveme na tradiční absolventské koncerty v synagoze Turnov: V úterý **2. června** v 17 hodin se koná koncert studentů Konzervatoře Jaroslava Ježka Praha.

▪ V úterý **23. června** v 17 hodin se uskuteční absolventský koncert žáků ZUŠ Turnov. Jste srdečně zváni.

FESTIVAL ZAKÁZANÉ HUDBY

Festival zakázané hudby se v Terezíně letos koná již poosmém.

▪ Program: **7. 6.** od 19.00 v kostele Vzkříšení Páně: Pavel Haas: *Studie pro smyčce*; Rudolf Karel: *Orchestrální předehra „Revoluční“*; Gustav Mahler: *Addagietto pro smyčce*; F. Mendelssohn-Bartholdy: *Symfonie č. 3*. Hraje Severočeská filharmonie Teplice. Na tento koncert je z Prahy zajištěna doprava autobusem tam i zpět zdarma, odjezd v **16.30** od Českého rozhlasu na Vinohradské třídě.

▪ **21. 6.** od 19.00 v Kulturním domě: Ernst Bloch: *Ze židovského života*; Gideon Klein: *Lento*; Jiří Hošek: *Židovské melodie*; James Simon: *Lament in Yemenite Style*. Hrají Dominika Weiss Hošková, violoncello, Jiří Hošek, violoncello, klavír. Vstupné dobrovolné.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, společenský sál)

Káva o čtvrté

▪ Ve čtvrtek **11. června** od 15.30 zavítá na „Kávu“ prof. RNDr. **Julius Lukeš**, CSc., ředitel parazitologického ústavu AV ČR, molekulární biolog a přední světový parazitolog, člen Americké mikrobiologické akademie (AAM) a Kanadského ústavu pro pokročilý výzkum (CIFAR). Promluví mj. na témata: Paraziti jsou naši přátelé. Nechte děti jíst hlínu a pít z potoka. S parazity kamarádím a mám je rád. Kavárna je otevřena od 14.30. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

▪ V úterý **16. června** od 15.00 přivítáme v „podvečeru“ divadelní a filmovou herečku **Janu Švandovou**.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP**

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

- Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.
- 1. 6.: **Naše 20. století**. Poslední pořad ze stejnojmenného cyklu ŽMP, v jehož průběhu deset dvojic pamětníků šoa vzpomíná na léta předválečná, válečná i poválečná. Pozvání přijali Jana Dubová (*1926) a Věra Štinglová (*1928). Moderuje Petr Sokol. Vstup volný.
- 2. 6.: **Z Prahy do Palestiny a zpět**. Coby vrchní židovský rabin přispěl Gustav Sicher po válce významnou měrou k obnově činnosti židovských obcí v Čechách a na Moravě. Jeho život a rozmanité aktivity líčí psychoterapeutka a spisovatelka Zuzana Peterová v knize *Rabín Gustav Sicher: Život, dokumenty, vzpomínky* (Sefer, 2014), o níž budou s autorkou diskutovat publicista Petr Brod a dokumentarista Martin Šmok.
- 3. 6.: **Assets and Liabilities: Synagogues and Cemeteries in the Communist Czech Lands**. Poválečné židovské obce v českých zemích získaly do vlastnictví stovky hřbitovů a bývalých synagog. Jacob Ari Labendz z berlínského Centra pro výzkum antisemitismu se pokusí ukázat klíčovou roli, kterou tento majetek během let komunismu hrál ve vztahu státu a Židů. Přednáška je pořádána v rámci semináře k moderním židovským dějinám, jehož garantem je ŽMP a Ústav soudobých dějin AV ČR. V angličtině. Vstup volný.
- 9. 6.: **Beduíni – tradiční obyvatelé pouští**. Projektce snímků Jana Neubauera. Beduíni patří mezi příslušníky arabských kočovných kmenů, jejich čtyřmilionová komunita nyní obývá Arabskou, Sinajskou a Negevskou poušť i některé části Maghrebu. Na autentických fotografiích můžeme nahlédnout

**KULTURNÍ
POŘADY**

Po stopách rabína Neudy. Foto pozvánka 2011.

do jejich způsobu života založeného na prioritách, které jsou dnešnímu „bílému muži“ zcela vzdálené.

- 15. 6.: **Cesta k Památníku ticha**. Záměrem proměny nádraží Bubny v moderní památník je vytvořit prostor pro veřejný dialog nejen o dědictví minulosti. Pavel Štingl, zakladatel obecně prospěšné společnosti Památník Šoa Praha, která projekt realizuje, představí architektonickou studii, stávající verzi scénáře stálé expozice budoucího památníku i aktuální výstavní plán. Vstup volný.
- 16. 6.: **Vila Stiassni**. Přednáška předsedy Spolku přátel Vily Stiassni Zdeňka Musila věnovaná této unikátní brněnské funkcionalistické vile, která vznikala v letech 1927–1929 podle návrhu architekta Ernsta Wiesnera. Od roku 2009 je ve správě Národního památkového ústavu a koncem roku 2014 byla zpřístupněna veřejnosti.
- 17. 6.: **Hungerökonomien. Zum Umgang mit der Mangerversorgung während des II. Weltkriegs**. Otázce, jak lidé napříč okupovanou Evropou reagovali na nedostatky zboží, především jídla, bylo dosud věnováno málo pozornosti. Na tyto aspekty se zaměří přednáška Tatjana Tönsmeier z Bergische Universität Wuppertal pořádaná v rámci semináře k moderním židovským dějinám. Historička představí i mezinárodní projekt, který dokumentuje zkušenost okupace z let 1939–1945 v jednotlivých evropských zemích. Přednáška proběhne v němčině. Vstup volný.
- 23. 6.: **Ať žije republika Škid aneb Výchova a vzdělání v terezínském ghettu**. Jak probíhala výchova a tajné vyučování na chlapeckých domovech v ghettu? Jaká byla role Petra Ginze a dalších osobností? Nejen na tyto otázky se na setkání pokusí odpovědět učitel František Tichý, autor knihy *Prince žlutou hvězdou aneb Podivuhodné putování Petra Ginze* (Geum, 2014).
- **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 7. 6. ve 14.00: **Lviček Arje a Desate-**

ro příkázání. Prohlídka: Staronová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

▪ Výstava v prostorách OVK: **Mazal tov!** Výstava fotografií Jindřicha Buxbauma. Do 25. 6. 2015 od po–čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

- Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.
- Výstavy: Celý červen můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu **Po stopách rabína Neudy**. Je přístupna ve dnech programových akcí a po předchozí telefonické domluvě. Vstup volný.
- 2. 6.: **Jak přispěli středověcí Židé k dějinám českého jazyka...** Židé ve středověku psali své spisy převážně hebrejsky, avšak při vysvětlování obtížnějších pojmů a spojení si často pomáhali drobnými poznámkami v běžně mluvených jazycích. Mezi tyto jazyky patřil i tzv. jazyk kenaanský, tedy slovanský – čeština. Přednáška Lenky Uličné, kurátorky sbírky rukopisů a nálezů z geniz na papíře z Židovského muzea v Praze.
- 4. 6. v 17.00: **Po stopách rabína Neudy** – vernisáž výstavy černobílých fotografií účastníků Letní fotografické dílny DDM Olomouc. Fotografický projekt vznikl v roce 2011 v prostorách synagogy v Lošticích a na blízkém židovském hřbitově. Vstup volný.
- 9. 6.: **Brněnská rodina Bauerových**. Osudy několika generací podnikatelů v cukrovnictví a uhelném průmyslu, které se významně zapsaly do historie Brna. Přednáška Jany Čipákové.
- 11. 6.: **Třebíč: světlo a stín**. Promítání čtyřiceti klasických fotografií Norberta Švarce zachycujících židovské ghetto v Třebíči. Projekci doplní tematický soubor čtených textů v podání Simony Pekové, herečky brněnského HaDivadla. Náhradní termín za neuskutečněnou přednášku 28. 4.
- **Neděle 21. 6. v 10.30**: Jaké symboly a znaky naleznete na náhrobních kamelech židovského hřbitova a co znamenají? Dětská dílna pro rodiče s dětmi od pěti let: procházka po brněnském židovském hřbitově a možnost si některý ze symbolů pod dohledem lektorky ztvárnit. Sraz účastníků dílny v 10.30 před židovským hřbitovem v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.
- 23. 6.: **Hebrejské písmo**. Přednáška zaměřená na vznik a vývoj hebrejského písma, vztah k písmu řeckému a k latině. Přednáška Jany Valové, vyučující hebrejštinu a četbu hebrejské Bible na FF Masarykovy univerzity.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

▪ **Lag ba omer:** Školní oslavy Lag ba omer se letos účastnilo několik desítek dětí a jejich rodičů. Děti si užily atrakce a rodiče společné setkání a živou hudbu v podání kapely Koza na útesu. Za finanční podporu školní slavnosti děkujeme Nadačnímu fondu obětem holokaustu.

▪ **Prvňáci vytvářejí animace:** Žáci z první třídy se v rámci výtvarné výchovy věnovali tvorbě animace. Nejprve pracovali s předměty, každé dítě si vybralo libovolný předmět a ten se stal jednou z hlavních postav právě vznikajícího animovaného filmu. O týden později si jedna ze skupin vyzkoušela plastelinovou animaci, další například nafotila tanec s postavíčkami myšek.

▪ **Konference Arachim v Praze:** V druhé polovině dubna se v Praze konala třídní konference ředitelů a učitelů židovských školek, organizovaná v rámci vzdělávacích seminářů Arachim. Setkání, na kterém se sešli pedagogové z 12 zemí, se zúčastnily i dvě učitelky z naší školky, součástí konference byla též návštěva ve školce Bejachad na Hagiboru a ve školce Gan Jehuda v LŠ.

▪ **Zájezd našich studentů do Istanbulu:** V květnu navštívilo v rámci výměnného projektu 10 studentů Lauderových škol istanbulskou židovskou školu. Studenti bydleli v rodinách tureckých kamarádů a zúčastnili se pestrého programu.

▪ **Pátáci** navštívili Museum Kampa, kde si prohlédli expozici Františka Kupky, pak zkoušeli pomoci kresby jednoho předmětu dojít k zjednodušení tvaru, k přechodu od realismu k abstrakci.

▪ **Studenty kvarty** navštívil pan Urbánek, dědeček jedné ze studentek, který hovořil o svých vzpomínkách na dobu druhé světové války, vzpomínal zvláště na období po atentátu na Heydricha a na tzv. nucené nasazení.

ZPRÁVY

ZE SOCIÁLNÍHO ODDĚLENÍ

▪ Sociální oddělení v rámci projektu Komplettní péče o seniory v terénních službách a v domě s pečovatelskou službou ŽOP v prvním pololetí toho roku uspořádalo úvodní blok přednášek. Konal se v Maiselově ulici a byl určen především pro seniory, ale i mladší posluchači byli srdečně vítáni.

Dozvěděli jsme se zajímavé informace z oblasti prevence chorob ve stáří, jak se žije s Parkinsonovou chorobou, jak funguje srdce a novinky o cukrovce.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

Setkání v Mikulově, druhý zprava rabin Lebovits.
Foto ŽOB.

V návaznosti na tyto úspěšné prezentace chystáme sborník a další zajímavá témata. Druhý blok přednášek začne v říjnu. Tentokrát se bude týkat pohybu.

V rámci projektu pokračují konzultační hodiny na obci s ergoterapeutkou Bc. Veronikou Čábelkovou a v Penzionu Charlese Jordana s fyzioterapeutkou Mgr. Renatou Muchovou. V penzionu je též možnost využít infračervenou dečku, která prohřeje a uvolní vaše tělo. Dále nabízíme lymfodrenáž horních končetin. Blíže se můžete informovat na sociálním oddělení ŽOP. Přejeme vám příjemně prožitě léto. *Pracovnice SO ŽOP*

KULTURNÍ PROGRAM

DSP HAGIBOR

- 10. června od 14.30: Vernisáž výstavy fotografií Petra Balajky.
- 15. června od 10.30: Hudební matiné: klavír – Michal Mašek, violoncello – Petr Nouzovský.
- 16. června od 10.30: Hudební dopoledne – na klavír hraje Táňa Příhodová.
- 21. června od 10.30: Nedělní matiné – předprázdninový koncert dětí ze tříd Pavly Jahodové a manželů Slivanských.
- Výstava – obrazy Rózy Rubínové, květinová aranžmá Jany Stegurové.

MACCABI 2015

▪ Ve dnech 3.–5. července pořádá Hakoach ve spolupráci s ŽO Olomouc sportovní hry Maccabi 2015. Těšit se můžete na společnou oslavu šabatu, kulturní akce, prohlídku města a hlavně sport – tenis, stolní tenis, badminton,

squash, střelbu, lukostřelbu, šachy, pétanque, bowling, plavání, volejbal, biliard, golf, piškvorky a půlmaraton. Bližší informace získáte na www.hakoach.cz, e-mail maccabi2015@gmail.com.

SEZNÁMENÍ

▪ 63letá, nekuřačka, SŠ žijící v Němecu by ráda poznala kultivovaného, pilného, sympatického nekuřáka, který se zajímá o přírodu, kulturu, pěší i nepěší výlety a má smysl pro útulný domov a humor. Odpovědi laskavě zasílejte poštou či e-mailem do *Rch* (Izraelská 1, Praha 3, roschodes@sefer.cz).

SETKÁNÍ V MIKULOVĚ

V Mikulově proběhla ve dnech 19. a 20. dubna vzpomínková akce k jehreitu (výročí úmrtí) slavného mikulovského rabína Šmuela Horowitze (známého jako Šmelke rebe, 1726–1778).

Ze zahraničí dorazilo několik světově významných rabínů, potomků Šmelke rebeho – mezi jinými i současný rebe nikolsburgských chasidů, rabin Yosef Yechiel Mechel Lebovits, dále rav Mayer Alter Horowitz – bostonský rebe – a rabin Zušja Horowitz se svými nejbližšími spolupracovníky.

ŽOB zapůjčila na akci svítek Tóry a ve spolupráci s Regionálním muzeem v Mikulově zajistila otevření synagogy. Hosté pozvali brněnského rabína Klimenta, aby se v neděli večer zúčastnil chasidského tische (slavnostní hostiny, kde rabíni pronášejí slova Tóry a hlavní náplní je zpěv nigunů).

V průběhu následujícího dne dorazily do Mikulova stovky židovských poutníků, aby se pomodlili v mikulovské synagoze a navštívili hrob Šmelke rebeho. Rabíni přijeli do Mikulova i díky pohostinnosti pana Samuela Fleischmana, který také zajistil veškerou logistiku akce. Živě se zajímali o ŽOB, její život a aktivity. Někteří dokonce obec navštívili a využili služeb mikve. *M. Kliment*

PRŮŘEZ DÍLEM

FOTOGRAFA ERICHA LESSINGA

▪ Připomínáme, že do konce července lze v Rakouském kulturním fóru v Praze (Jungmannovo náměstí 18, P 1) zhlédnout průřez pracemi Ericha Lessinga, rakouského nestora fotografie původem z Vídně, bývalého člena agentury Magnum Photos, který letos v červenci oslaví 92. narozeniny. Výstava je otevřena denně po–pá 10–17 hodin, kromě rakouských státních svátků.

ŽNO BRATISLAVA

V **júni** blahoželáme našim členom: pani Edita Büchlerová – 92 rokov; pán Ing. Peter Feldmar – 55 rokov; pani MUDr. Eva Janovicová – 78 rokov; pani Edita Kamenická – 65 rokov; pán Eugen Kučera – 87 rokov; pani PhDr. Gabriela Mencerová – 74 rokov; pán Otto Šimko – 91 rokov; pán Pavel Weiss – 70 rokov, a pani Gertrúda Zúbeková – 82 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Naše rady opustily: pani Ružena Bittermannová; pani Vilma Linková a pani Helena Weiwurmová. *Zichronan livracha!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **jún** slávia sviatok svojich narodenín: pán Juraj Strelinger, nar. 13.6. – 66 rokov; a pán Ivan Belan, nar. 26.6. – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S ľútosťou oznamujeme, že zomrela naša dlhoročná členka Aviva Cimblová.

Zichrona livracha!

ŽO BRNO

V **červnu** oslavujú: pan Zdenko Brandejs, nar. 29.6. – 80 let; pani Veronika Ruth Dvořáková, nar. 17.6. – 31 let; pan Pavel Fried, nar. 13.6. – 85 let; pani Růžena Hanáčková, nar. 9.6. – 65 let; pani Judita Havelková, nar. 20.6. – 55 let; pani Marcela Hřebíčková, nar. 16.6. – 86 let; pan David Mayer, nar. 2.6. – 36 let; pan Josef Ondra, nar. 11.6. – 57 let; pan Petr Pisk, nar. 28.6. – 41 let; pani Kateřina Rusňáková; nar. 8.6. – 33 let, a pani Iva Vlčková, nar. 25.6. – 34 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **červnu** oslavujú: pan Tomáš Bartoň, nar. 14.6. – 54 let; pani Ing. Olga Bauerová, nar. 14.6. – 39 let; pan Vladimír Erban, nar. 22.6. – 63 let; pan Ivan Kohout, nar. 19.6. – 31 let; pan Ing. Daniel Malý, nar. 26.6. – 47 let; pani Jana Palkovičová, nar. 17.6. – 65 let; pan Olexandr Shytyi, nar. 5.6. – 54 let; pani Channa Šimonová, nar. 12.6. – 30 let; pani Lyubov Tyrpaková, nar. 30.6. – 55 let; pani Naděžda Tyrpaková, nar. 7.6. – 21 let; pani Nikola Welleminová, nar. 22.6. – 38 let; pan Petr Wellemín, nar. 17.6. – 64 let, a pani Ruth Žáková, nar. 26.6. – 90 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červnu** oslaví své narodeniny: pan Chaim Kočí, nar. 7.6. – 38 let; pani Eva Šťastná, nar. 17.6. – 86 let, a pan Ing. Hanuš Hron, nar. 18.6. – 90 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **máji** oslavili narodeniny: pani Ružena Adamcová, nar. 14.5. – 93 rokov; pán Zoltán Brei-

ner, nar. 22.5. – 83 rokov; pani Viera Fígušová, nar. 2.5. – 88 rokov; pán Peter Galko, nar. 3.5. – 61 rokov; pán MUDr. Tomáš Gold, nar. 9.5. – 61 rokov; pán MUDr. Ivan Kolín, nar. 16.5. – 68 rokov; pani Klára Marksteino-ová, nar. 27.5. – 78 rokov; pán Ing. Artur Neumann, nar. 15.5. – 78 rokov; pani Melánia Neumannová, nar. 17.5. – 72 rokov; pani MUDr. Magdaléna Riemerová, nar. 24.5. – 67 rokov; pán Ing. Dušan Rubovič, nar. 14.5. – 67 rokov; pán Juraj Solár, nar. 15.5. – 68 rokov; pán Imrich Skalina, nar. 30.5. – 90 rokov; pán MUDr. Tomáš Teššer, nar. 14.5. – 68 rokov; pani Eva Tkáčová, nar. 4.5. – 68 rokov; pani Eva Weiszová, nar. 15.5. – 67 rokov; a pani Agáta Winklerová, nar. 6.5. – 69 rokov.

V **júni** oslaví narodeniny: pán Ing. Ivan Barkányi, nar. 23.6. – 67 rokov; pani MUDr. Edita Gánoczyová, nar. 30.6. – 63 rokov; pani MUDr. Ludmila Grossmannová, nar. 13.6. – 58 rokov; pani Katarína Hermelová, 21.6. – 63 rokov; pán Ing. Vladimír Jakubík, nar. 2.6. – 70 rokov; pani Lívia Jakubovičová, nar. 21.6. – 91 rokov; pán MUDr. Alexander Jedlovský, nar. 2.6. – 85 rokov; pani Mgr. Katarína Kamenská, nar. 6.6. – 62 rokov; pán Gabriel Klein, nar. 30.6. – 76 rokov; pani Klára Klei-
nová, nar. 29.6. – 73 rokov; pani Irma Matto-
vá, nar. 18.6. – 84 rokov; pán Alfréd Novák, nar. 7.6. – 90 rokov; pán PhMr. Peter Novák, nar. 11.6. – 63 rokov; pán Juraj Szánto Dp.t., nar. 18.6. – 96 rokov, a pán Ing. Ivan Vesel, nar. 24.6. – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Margit Příborská, nar. 4.6. – 88 let; pan Pavel Gerö, nar. 6.6. – 69 let; pani Mgr. Olga Prášilová, nar. 9.6. – 39 let; pan RNDr. Michal Hron, nar. 18.6. – 66 let; a pani Eva Černá, nar. 23.6. – 92 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červnu** oslaví jubilea: pani Věra Strouhalová, nar. 13.6. – 68 let; pani Lenka Murphy, nar. 15.6. – 42 let; pani Mgr. Zuzana Talášková, nar. 25.6. – 50 let; pani Daniela Zavadilová, nar. 23.6. – 77 let, a pani Monika Ja-

náček, nar. 10.6. – 41 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **červnu** blahopřejeme: pan Antonín Bělaš, nar. 15.6. – 71 let; pan Petr Hlubík, nar. 18.6. – 54 let; pani Adriana Malá, nar. 13.6. – 63 let; pani Jarmila Nováková, nar. 19.6. – 82 let; pani PhDr. Milena Slatinová, nar. 13.6. – 69 let; pan Radek Sova, nar. 6.6. – 50 let, a pani MUDr. Hana Vavrečková, nar. 24.6. – 77 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **červnu** slaví: pan Jan Schwarz, nar. 4.6. – 68 let; pan Oldřich Witz, nar. 7.6. – 90 let; pani Bc. Tereza Kohoutová, nar. 7.6. – 29 let; pan Adolf Stárek, nar. 16.6. – 85 let; pani Dagmar Löwyová, nar. 20.6. – 35 let; pan Ing. Ivan Martin, nar. 25.6. – 67 let; pani Eva Lišková, nar. 30.6. – 86 let, a pani Iva Kinclová, nar. 30.6. – 54 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **červnu** oslavují: pani Věra Čeňková, nar. 4.6. – 89 let; pani Albertina Farská, nar. 5.6. – 94 let; pani Erika Hartmannová, nar. 12.6. – 96 let; pani Hana Hnátová, nar. 20.6. – 91 let; pani Helena Horáčková, nar. 4.6. – 81 let; pani Františka Kindová, nar. 29.6. – 99 let; pani Valerie Levy, nar. 8.6. – 83 let; pani Fany Pytelková, nar. 20.6. – 88 let; pani Karla Reková, nar. 24.6. – 92 let; pan Petr Riesel, nar. 3.6. – 82 let; pani Naděžda Sikytová, nar. 27.6. – 80 let; pani Liduška Lea Skácelová, nar. 18.6. – 82 let; pani Marie Vítovcová, nar. 15.6. – 87 let; pan Peter Lischke, nar. 1.6. – 75 let; pan Jiří Koráb, nar. 2.6. – 82 let, a pan Tomáš Veselý, nar. 27.6. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 1. 5. zemřela pani Veronika Klimánková ve věku 89 let. Pohřeb se uskutečnil 6. 5. v obřadní síni NŽH v Praze, obřad provedl vrchní pražský rabin David Peter.

Zichrona livracha!

ŽNO PREŠOV

V **máji** oslavili narodeniny: pán Peter Červeňák, nar. 17.6. – 27 rokov; pán Ing. Hardy Eckhaus, nar. 10.6. – 61 rokov; pán Mgr. Miloš Křiššák, nar. 23.6. – 34 rokov; pán MUDr. Ivan Schvalb, nar. 22.6. – 58 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **červnu** oslaví narodeniny: pani Drahomíra Krásová, nar. 5.6. – 60 let; a pani Alena Šplichalová, nar. 30.6. – 65 let. Vše nejlepší přeje celá teplická obec. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **červnu** blahopřejeme k narození panu Danielu Narwovi a pani Michaelae Fišerové. *Ad mea veesrim šana!*

SVĚTICE ZE SVATÉ ZEMĚ

Dne 17. května prohlásil papež František za svaté dvě arabské řádové sestry, které působily v 19. století v Palestině – Mariam Baouardyovou a Marii Alfonsinu Ghattasovou. Pracovaly v Betlémě a v Jeruzalémě, kde založily karmelitický klášter. Kanonizací chce papež povzbudit pronásledované křesťany na Blízkém východě.

PAMÁTNÍK BEZ DAVIDOVY HVĚZDY

Představitelé radnice řeckého přístavu Kavala v čele se starostkou Dimitrou Tsanakavovou odmítli instalovat památník místním obětem šoa. Důvod? Je na něm symbol Davidovy hvězdy. Úřady ho prý dovolí odhalit tehdy, až bude odstraněn.

Jejich absurdní postup pobouřil nejen židovskou komunitu, ale i členy řecké vlády a zahraniční organizace. Ministr kultury Giorgos Kalantzis prohlásil, že radnice v Kavale riskuje, že bude prvním řeckým městem, které odmítne památník vlastním občanům. Federace řeckých židovských obcí rozhodnutí považuje za „nepřijatelné, nemorální a urážlivé“ a protest vyjádřily i americké židovské skupiny. Demonstranti v Kavale vyšli do ulic s Davidovou hvězdou připevněnou na šatech. Starostka jim oznámila, že jí vadil „jen rozměr a umístění židovského symbolu“ a památník prý bude brzy odhalen.

ANDRAS HEISLER POTŘETÍ

Za prezidenta Federace židovských obcí v Maďarsku byl již potřetí zvolen Andras Heisler. Je považován za výrazného a nebojácného člověka. V předchozích funkčních obdobích se snažil postavit na odpor proti maďarské vládě, která dávala zelenou revizionistickým trendům, které nepravdivě informují o průběhu holokaustu. Jejich hlavním představitelem je státem placený Výzkumný historický ústav Veritas a jeho ředitel Sándor Szakály. Ten mj. prohlásil, že deportace a masakr desítek tisíc Židů v Kamenci Podolském na Ukrajině byly „policejní akcí proti cizincům“. Federace kritizovala také pojetí památníku německé okupace Maďarska, který byl postaven v Budapešti a na němž chybí konkrétní zmínka o židovských obětech, i plán zřídit v metropoli další muzeum holokaustu nazvané Dům osudů, neboť jej považuje spíše za propagandistickou akci premiéra Viktora Orbána a nikoli důstojnou připomínku židovské přítomnosti v zemi.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Maja Plisecká, 50. léta. Foto archiv.

ZEMŘELA MAJA PLISECKÁ

V sobotu 2. května zemřela v Mnichově ve věku 89 let baletní legenda Maja Plisecká. Pocházela z židovské rodiny, její otec byl v rámci stalinských čistek popraven jako nepřítel lidu a matka byla poslána do ženského pracovního tábora v Kazachstánu. Od roku 1943 se Maja stala členkou Velkého divadla, brzy získala hlavní roli i titul balerína, posléze primabalerína. Zaujala svým charismatem, energií i technikou tance. Až do roku 1959 nesměla s divadlem na Západ, pak jen pod podmínkou, že doma zůstane její manžel, skladatel Rodion Ščedrin. Diváci ji zbožňovali, přátelila se s L. Bernsteinem, senátorem R. Kennedym, M. Chagall podle ní vytvořil baletky na vitrážích Metropolitní opery. Po pádu komunismu se přestěhovala do Německa, roku 2001 vydala paměti *Já, Maja Plisecká*.

ALŽBĚTA II. V BERGEN-BELSENU

Britský královský pár, královna Alžběta II. a princ Filip, plánuje v červnu návštěvu Německa a při této příležitosti také bývalého koncentračního tábora v Bergen-Belsenu, v němž zahynulo na 50 tisíc vězňů,

většinou Židů, mezi nimi také Anne Franková. Alžběta II. s manželem se setkají s lidmi, kteří věznění přežili, i s těmi, kteří tábor v dubnu 1945 osvobodili.

MUZEUM VIKTORA FRANKLA

Ve Vídni bylo v ulici Mariannengasse 1 otevřeno Muzeum Viktora Frankla. Slavný neurolog a psychiatr, zakladatel tzv. třetí vídeňské školy psychoterapie a přeživší šoa, který za války ztratil všechny příbuzné, zde žil až do smrti roku 1997. Pracoval tu na své hlavní tezi, že člověk je bytost, která dokáže překonat i nejhorší podmínky, pokud cítí, že její život má nějaký smysl. Svou nejznámější knihu *Přesto říci životu ano* napsal hned roku 1945. V muzeu naleznou návštěvníci výstavu o Frankově životě a díle, seznámí se s jeho učením, je v něm umístěna knihovna a dokumentační centrum.

CENA PRO TVŮRCE WIKIPEDIE

Letošní Cenu Dana Davida, již uděluje Telavivská univerzita, získal spoluzakladatel otevřené internetové encyklopedie Wikipedie, Američan Jimmy Wales. Byl vybrán jako člověk, který razí cestu „informační revoluci“. Wales prohlásil, že „Wikipedie není jen webová stránka, ale hnutí ke globálnímu znalostem“. Wikipedie funguje v 288 jazycích včetně hebrejštiny, jidiš a ladina. K tématům, která jsou ostře sledována a vzbuzují obviňování ze zaujetí pisatelů hesel, patří i izraelsko-palestinský konflikt. Wales komentuje problém takto: „Poskytujeme co nejvíce informací, představíme, co k tomu říkají všechny strany, a pak necháme na čtenáři, aby si vyvodil závěr.“ (am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 226 235 217/18, e-mail: roschodes@sefer.cz Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, a. s., objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 0070(16), písemně na adrese Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 6. 2015. **Cena 20 Kč** (0,90 euro).